

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞTE TRABZON BASINI (1945-1950)*

Rahmi ÇİÇEK**

Doç. Dr., Karadeniz Teknik
Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi,
Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
Bölümü
E-Posta: rahmicicek60@gmail.com

Giriş

Osmanlı taşrasında basının gelişmesinde etkili olan gelişmelerden biri Abdülaziz döneminde Osmanlı vilayet merkezlerinde birer vilayet matbaası kurulması kararının alınmasıyla başlamıştır.¹ Trabzon merkezde 1868 yılında kurulan matbaa 1869 yılında ilk Türkçe gazete olan Trabzon Vilayet Gazetesini yayınlamaya başlamıştır.² Trabzon Vilayet gazetesi ve matbaası, Trabzon'da basın ve yayın hareketinin oluşmasındaki en büyük etkenlerden biridir. Buradan yetişen pek çok kişi hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyet döneminde Trabzon yerel basınının etkin matbaacıları ve gazetecileri olmuşlardır.³

II. Meşrutiyet dönemi öncesinde Trabzon'da 1885 tarihinde Mehmet Nuri ve Ahmet Fehmi Efendinin çıkarmış oldukları Saadet Gazetesi ile 1897 yılında Şartırzade Osman Bey'in imtiyazını aldığı "Karadeniz Gazetesi"nin⁴ özel yerel basın sektörünün oluşmasına yönelik ilk çabalar olarak görülür.⁵

II. Meşrutiyet döneminde Trabzon basını, Osmanlı ulusal basınına paralel olarak önemli bir gelişme

Gönderim Tarihi: 01.05.2017

Kabul Tarihi: 16.06.2016

¹ Koloğlu, 2010: 11-12.

² Odabaşoğlu, Tarihsiz: 7-8. Trabzon Vilayet Gazetesinin ilk sayısı 13 Nisan 1869 tarihini taşımaktadır. Vilayet Gazetesi aralıklarla yayını 1916 Rus işgaline kadar devam ettirmiştir. Albayrak, 2010: 1.

³ Küçükerman, 2014: 92-107.

⁴ Yayınlanıp yayınlanmadığı bilinmemektedir.

⁵ Albayrak, 2010: 25-26.

göstermiştir. Dönemin siyasal akımları ve siyasal partilerinin faaliyetlerine paralel olarak Trabzon'da hem siyasal söylemleri oluşturmayı amaçlayan hem de bölgesel ve kültürel zenginlik unsurlarını topluma kazandırma düşüncesi, basın faaliyeti ortaya çıkmıştır. 1908'den başlamak üzere Trabzon'un işgal edildiği 1916 yılına kadar geçen süre içerisinde 30 civarında Türkçe gazete ve dergi yayınlanmıştır.⁶ Bunların dışında, aynı dönemde 25 Rumca, 13 Ermenice gazete ve derginin yayınlandığı bilinmektedir.⁷ Ayrıca II. Meşrutiyet döneminde Eyüpzade Osman Nuri "Orient" adıyla Fransızca bir dergi ve Rus işgali döneminde (1916-1918) iki Rusça gazete yayınlanmıştır.⁸

Rus işgali yıllarında tamamen dağılan yerel basın, tekrar faaliyete 1918 sonrasında başlamıştır. 1918-1925 yılları arasında; dönemin siyasal gelişmelerine paralel olarak ortaya çıkan Trabzon yerel basını milli hareketin gelişimine uygun olarak Hürriyet ve Fırkası ile İttihat ve Terakki Fırkası arasındaki çekişmeden,⁹ Milli Mücadele basınına doğru bir gelişme göstermiştir. Bu süre içerisinde yani 1918-1923 tarihleri arasında 16 gazete ve dergi yayınlanmıştır. 1919 Eylül ayından itibaren basında yer alan aykırı sesler (İtilafçılar ve İttihatçılar) ortadan kalkarken, yerini milli hareketi destekleyen bir basına terk etmeye başlamışlardır.¹⁰ Bu süreç, Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasına kadar devam edecektir. Yani 1920-1922 dönemi Trabzon yerel basını tek ses olma özelliği taşımaktadır. 1922 ve sonrasında Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti içerisinde başlayan tartışmalar, basında yeni bir süreç başlatmıştır. Trabzon MHC içerisindeki çekişmeden doğan fikri ayrılığın basında da temsilcileri oluşmuştur. Faik Ahmet Barutçu'nun İstikbal Gazetesi¹¹ ile karşısında yer alan Ali Becil'in çıkarmış olduğu Güzel Trabzon Gazetesi arasındaki çekişme zamanla siyasal oluşumlara paralel bir çizgi takip etmiştir. 1923 yılında Güzel Trabzon Gazetesi, Halk Gazetesi adını alarak, Trabzon'da Cumhuriyet rejiminin ilanı sonrasında ilk yayın imtiyazı alan gazete oldu. Halk Gazetesi,

⁶ Albayrak, 2010: 27-140. Odabaşoğlu, 1987: 9-13.

⁷ Albayrak, 2010: 580-593. Odabaşoğlu, 1987: 12-13.

⁸ Albayrak, 2010: 594-600.

⁹ Akbal, 2008: 73-153.

¹⁰ Albayrak, 2010: 141-278.

¹¹ Çapa, 1992: 133-168.

Eylül 1923'te kurulan Halk Fırkasının yerel basındaki sesi olurken, Milli Mücadele döneminin en önemli yayın organı olan İstikbal Gazetesi ise Halk Fırkası içerisinde oluşacak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının destekçileri arasında yer almıştır.¹²

Cumhuriyet döneminde ulusal basında olduğu gibi Trabzon yerel basınında da dönüm noktası, 1925 Takrir-i Sükûn dönemidir. 1925 yılında çıkartılan "Takrir-i Sükûn Kanunu" birçok basın organının kapanmasıyla sonuçlanmıştı. Bu dönemde yani 1923-1929 döneminde Trabzon'da çeşitli tarihlerde yayınlanan ve kapanan 16 gazete ve dergi bulunmaktadır. Bunlardan çok azı siyasal nitelikli gazete ve dergi olma özelliği taşımaktadır. Bekir Sükuti Kulaksızoğlu tarafından 16 Eylül 1924 tarihinde yayınlanmaya başlanan Yeni Yol Gazetesi hem Takrir-i Sükûn döneminde hem de daha sonraki dönemlerde yayın faaliyetini sürdüren tek siyasal gazete olma özelliğine sahiptir.¹³ Bu dönemde yayın faaliyetinde bulunan gazete ve dergilerin birçoğu resmi ve yarı resmi kurum ve kuruluşlar tarafından çıkartılmış yayınlardır. İçeriklerine bakıldığında kültür ve ekonomi ağırlıklı yayınlar olduğu görülür.¹⁴

Takrir-i Sükûn döneminin 1929 yılında sona vermesi ve arkasından Türkiye'nin çok partili hayatı tekrar denemeye karar vermesi üzerine, 1930'lu yıllarda geçmişin hareketli ortamından uzakta olsa Trabzon'da tekrar yerel basında canlanma başlar. Yeni dönem basınına etkileyen iki temel neden etken bulunmaktadır: Bunlardan birincisi kısmen de olsa "Takrir-i Sükûn" sonrası ortamının söz ve yazı hürriyeti, ikincisi ise 1932 sonrası kurulan Halkevleri çevresinde oluşmaya başlayan aydın-memur tabakasının entelektüel bir faaliyet alanı olarak siyaset dışı kültürel ve sanatsal yazım hayatına yönelmesidir. Bu iki faktör 1932 -945 dönemi Trabzon yerel basınına etkilemiştir. Çıkan gazete ve dergiler de bu iki özelliğinin yansımalarını görmek mümkündür.

1929 sonrası yeni Türk alfabesinin kullanılmasından 1945 yılına kadar geçen dönem içerisinde yayın faaliyetini sürdüren gazete ve dergiler şunlardır:

¹² Usta, 1994: 27-31.

¹³ Albayrak, 2010: 299-311. Yeni Yol Gazetesi 1924 yılında başladığı yayınlarını her ne kadar zaman zaman el değiştirse de 1966 yılına kadar sürdürmüş Trabzon'da Cumhuriyet döneminin en uzun süreli yayın organlarından biridir.

¹⁴ Albayrak, 2010: 299-353.

Olca/ İkbâl Gazetesi; 1909 yılında Osman Nuri Eyüpoğlu tarafından yayınlanan gazete I. Dünya Savaşı nedeniyle 1915'te yayınına ara vermiştir. Savaş sonrasında 1919 yılında tekrar yayınlanmaya başlamıştır. Sürekli yayınlanma imkânı bulamamakla birlikte yayın faaliyetini 1948 yılına kadar sürdürmüştür.¹⁵

Yeni Yol Gazetesi; 16 Eylül 1924'te yayın hayatına başlayan gazete, Bekir Sükuti Kulaksızoğlu tarafından çıkarılmaktadır.¹⁶ Hem Tek Parti hem de Çok Partili dönemin yayın organlarından biridir. Yayın faaliyetini 1966'ya kadar devam ettirmiştir.

Halk Gazetesi; 8 Ekim 1933 yılında yayınlanmaya başlanan gazete, 1943 yılına kadar Arif Barutçu tarafından çıkartılmıştır. 1943 yılında Diş doktoru Cemil Hulusi Bulak tarafından "Yeni Halk Gazetesi" adıyla yayınlanmıştır. 21 Mayıs 1943-11 Ocak 1944 tarihlerinde bu isimle yayınlanan gazete, bu tarihten sonra tekrar "Halk Gazetesi" adını alarak, 1946 sonrasında gazetenin sahibi Ali Kalkan ve mesul yazı işleri müdürlüğünü Hulki Nemlioğlu tarafından çıkarılan gazete yayın faaliyetini 1963 yılına kadar sürdürmüştür.¹⁷

1925-1945 döneminde siyasal içerikli yayın faaliyetini yürüten bu üç gazete dışında Trabzon'da kısa süreli bazı gazete ve dergilerde yayınlanmıştır. Bunlar arasında 1930'da Serbest Fırka deneyimini döneminde yayınlanan; Hayri Eyüpoğlu'nun çıkarmış olduğu ve yaklaşık yirmi sayı yayınlanan "Serbest Seda Gazetesi", 1931-1933 yılları arasında yayınlanan ve Arif Barutçu tarafından çıkartılan "Reklam Gazetesi" yer alır.¹⁸

1944 yılında ulusal basında çok seslilik konusunda hareketlenmenin başlamasıyla, aynı tarihlerde Trabzon'da da yerel gazete ve dergi basımında bir hareketlenme görülür. 1944'te Trabzon basın hayatına katılan gazeteler şunlardır: Tahsil Gazetesi; Sadi Rıza Altıkulaç ve Bekir Hartamas tarafından üç sayı olarak çıkmıştır. Horoz Gazetesi: Cevdet Alap tarafından kısa süreli bir yayın olarak Halkevleri dergisi İnan'ın bir uzantısı olarak yayınlanmıştır.¹⁹

¹⁵ Albayrak, 2010: 1-21.

¹⁶ Albayrak, 2010: 22-54.

¹⁷ Albayrak, 2010: 62-78.

¹⁸ Albayrak, 2010: 57-62. Gazete ekonomi ve reklam ağırlıklı olarak yayınlanmıştır.

¹⁹ Albayrak, 2010: 79.

Akçaabat gazetesi, Avukat Vesim Eyüpoğlu tarafından yayınlanan gazete Akçaabat Halkevi'nin yayın organı olarak, 1944-1948 tarihleri arasında on beş günde bir toplam 93 sayı olarak yayınlanmıştır. Gazetenin etkin yazarları arasında Akçaabat Halkevi'nin genç kuşak aydınları yer almaktadır. Bunlar arasında yer alan Bilal Akıncı, Mahmut Üstün gibi isimler Trabzon'da yerel gazeteciğin gelişinde etkin olan isimler olacaktır.²⁰

Türkiye'nin Çok Partili sisteme karar verdiği 1945 yılına gelinceye kadar Trabzon yerel basınının siyaset-basın ilişkisi, II. Meşrutiyet döneminden itibaren yaşamış olduğu önemli bir deneyime sahiptir. Bu deneyimin uzantısı olan üç gazete²¹ 1945-1950 dönemi siyasal gelişmeleri içersinde kendi siyasal çizgilerini oluşturarak basın faaliyetini sürdürürken, yeni basın organları da tıpkı II. Meşrutiyet ve Milli Mücadele döneminde olduğu gibi basın-yayın hareketinin içerisinde yerlerini almışlardır.

Çok Partili Hayata Geçiş

II. Dünya Savaşı'nın sonlarında Türkiye çok partili hayata geçiş konusunda bazı adımlar atmaya başladı. Özellikle; 1944 sonrasında CHP grubunda ve basında meydana gelen gelişmeler çok partili yapının habercisi oldu. Bu durum, 1945 Temmuz'unda Milli Kalkınma Partisi'nin ve Ocak 1946 yılında ise CHP grubundan ayrılanların oluşturduğu Demokrat Parti'nin kuruluşuyla yeni bir merhale kazandı.²²

Çok sesli ve çok partili bir yapı oluşurken, yeni siyasal yapılanmanın halkla diyalog kurulmasında en önemli gücü basın olacaktır. Gerek ulusal basın, gerekse yerel basın 1945 sonrasında oluşan siyasal yapılanmaya uygun bir gelişim çizgisi göstermiştir. Genel Türkiye siyasetinde meydana gelen gelişmelerin Trabzon yerel basınına yansımaları görünürde iki şekilde kendini gösterdi. Bunlardan birincisi tek partili yapının yayın organlarının yeni yapılanmada kendi yönelimlerini belirlemeleri ve arayışlarıdır. İkincisi ise 1944 sonrası başlayan demokrasi taleplerine bağlı olarak oluşan siyasal ortamda yeni basın organlarının yayın faaliyetine başlamasıdır.

²⁰ *Akçaabat Gazetesi*, 1 Haziran 1944- 30 Ağustos 1948 sayıları, Selçuk Üniversitesi Kütüphanesi.

²¹ *Yeni Yol*, *Halk*, ve *Olca* Gazeteleri

²² Gürkan, 1998: 50-63.

Trabzon'da 1945 yılında, Tek Partili döneminden itibaren yayın faaliyetlerini kesintiye uğramadan sürdüren üç gazete bulunmaktaydı. Halk, Yeni Yol ve Olcay Gazeteleri.²³ Bu üç gazete de "Tek Partili" dönemde, dönemin koşullarına uygun bir yayın faaliyeti sürdürmüşlerdi. 1945 sonrasında ise yeni politik yapıya uygun olarak Halk Gazetesi ve Olcay Gazetesi CHP'nin bölgedeki sesi olma durumunu korurken, Yeni Yol Gazetesi CHP'den ayrılarak DP'ye geçen yerel siyasetçilerin sesi haline gelmiştir. Çok Partili döneme geçişte yayın faaliyeti sürdüren üç gazeteden ikisi Yeni Yol²⁴ ve Halk Gazeteleri 1945 sonrasında siyasal çekişmesinde kendilerine yeni bir yol oluşturacaklardır. Yeni Yol gazetesi ulusal siyaset içerisinde 1945'te CHP'den kopan ve DP'yi kuran liderlerle aynı görüşleri paylaşarak yayın politikasını; CHP'nin liberal kanat²⁵ ekolünden DP'ye doğru kaydıracaktır. Yeni Yol, bu politik değişime paralel olarak 1945-1950 döneminin Trabzon basınında DP'nin siyasal savunucusu rolünü üstlenmiştir. Halk Gazetesi²⁶ ise 1945 sonrasında CHP'de oluşan yeni hizip-

²³ Osman Nuri Eyüpoğlu tarafından yayınlanan Olcay Gazetesi, 1909 yılında ikbal adıyla yayın hayatına başlamıştı. Gazete II. Meşrutiyet Döneminde Trabzon'daki İttihatçıların destekçileri arasında idi. Milli Mücadele döneminde yayın faaliyetine tekrar başlayan gazete Milli Mücadeleyi desteklemiş ve 1923 sonrasında ise CHP'nin destekçi organı olarak yayın politikasını devam ettirmiştir. 1935 Olcay adıyla yayınlarına devam eden gazete Çok Partili dönemde CHP destekçiliğini sürdürmüştür. Gazetenin sahibi olan Osman Nuri Eyüpoğlu'nun ölümünden sonra on sayı daha yayınlanan gazete varlığını devam ettirememiştir. Albayrak, 2010: 1-21.

²⁴ Cumhuriyetin ilanından sonra Trabzon'da çıkan ilk yayın "Yeni Yol Gazetesi"dir. Bekir Sükuti Kulaksızoğlu tarafından, aynı isimle Giresun'da çıkarılan gazetenin yayını, 16 Eylül 1924 tarih ve 101. Sayı ile Trabzon'da devam etmiştir. Yeni Yol Gazetesi Trabzon'da ilk çıkışından kapanıncaya kadar aynı ismi taşıyan kendi matbaasında basılmıştır. Yeni Yol matbaası "Serasi" matbaasının satın alınmasıyla kurulmuştur. Yeni Yol Gazetesi'nin Trabzon kültür tarihinde önemli bir yeri vardır. 1924'lü yıllardan başlayarak Trabzon'da eli kalem tutan bütün aydınlar, şairler, sanatkarlar Yeni Yol'un sayfalarından gelip geçmiştir. Bekir Sükuti Kulaksızoğlu ile başlayan Yeni Yol yazar kadrosu içinde; 1924-1928 yılları arasında: İhsan Hamami, Muzaffer Lermioğlu, Kemal Ahmed, Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, Halil Nihad Öztepe, Mustafa Sıdkı Cansızoğlu, Numan Sabit Osmançelebioğlu, Baba Salim Ögütçen, Cevdet Alap, Hakkı Tunçay, Rıfkı Kulaç, Şevket Çulha, Cemal Azmi Tellioglu gibi isimleri sayabiliriz. 1941-43 yıllarında Feridun Fazıl Tülbetçi, Cemal Rıza, Hakkı Tunçay, Şevket Çulha, Cevdet Alap, Salih Çağatay, İhsan Hamami, Baba Salim gibi yazarlar bulunuyordu. 1944 yılında Şevket Çulha, Hakkı Tunçay, Nesip Yağmurdereli, Kazım Güler, Fethi Çulha, S. Ayata, İbrahim Örs. Cemal Rıza Çınar (Osmanpaşaoğlu), Zeki Yağmurdereli, Mustafa Kemal Sayıl ve başyazar Bekir Sükuti Kulaksızoğlu vardı. Yeni Yol varlığını 1966 yılı sonuna kadar devam ettirmiştir. Albayrak, 2010: 299-321.

²⁵ Uyar, 1998: 345-348. "Köy Enstitülerinden Çiftçiyi Topraklandırma Kanununa" başlığı altında verilen ve CHP içerisindeki hizipleşmede Yeni Yol Gazetesi çizgisini liberal kesimden yana koymaya başlamıştır.

²⁶ 24 Nisan 1923- Eylül 1923 tarihleri arasında yayınlanmıştır. Daha önce 1 Nisan 1922/Aralık 1922 tarihleri arasında Güzel Trabzon Gazetesi'ni çıkartan Ali Becil, aradan dört-beş aylık bir süre geçtikten sonra "Halk Gazetesi" adıyla yeni bir gazete yayınlamıştı. Başta iki günde bir çıkan gazete 7. Sayıdan itibaren günlük olarak çıkmaya başlamıştır. Gazete Turan matbaasında basılmakta idi. Gazete bu dönemde Müdafaa Hukuk Cemiyeti içerisinde yer alan çekişmede I. grup lehinde bir pozisyon almıştır. Ali Becil'in Halk gazetesinden sonra aynı adla çıkan "Halk Gazetesi", 8 Ekim 1933 yılında yayın hayatına Başlayan Arif Barutçu'nun çıkarmış olduğu gazetedir. Gazete, Milli Mücadele döneminde 1919-1925 tarihleri arasında yayınlanan Faik

leşmede genel olarak “Sağ-Sol” çekişmesi gibi görülen hizipleşmede sağ grubun yanında yer almıştır. 1946 seçimleri sonrasında ise Recep Peker grubunun politik çizgisini takip eden gazete, CHP’de²⁷ 1947 kongresi sonrası oluşan liberal söylemler karşısında da devletçi bir tavır sergilemiştir.

Bu iki gazete dışında; 1945-1950 döneminde çok partili yapının gereği olarak oluşan yeni yerel basın organları arasında kısa süreli yayın hayatını devam ettirebilen basın oluşmuştu. Trabzon’da basın hayatına yeni katılan ve uzun soluklu olamayan gazeteler; Yeni Haber,²⁸ Dikkat,²⁹ Doğru Yazar,³⁰ Hedef,³¹ Halk Sesi,³² Yeni Of³³ gazeteleridir. Yeni basın bir ta-

Ahmet Barutçu’nun “İstikbal Gazetesi”nin matbaasında basılmış olup aynı aileye mensup Arif Bey tarafından yayınlanmıştır. Yayınını 15 Ocak 1963 yılına kadar devam ettirmiştir. Başlangıçta ticari maksatlı gazete olarak çıkan, ancak fikri yazılara da ağırlık veren Reklam Gazetesi’nden istenilen sonucun alınmaması üzerine, Arif Barutçu’nun sahipliğindeki gazetenin 254. sayısından itibaren ismi değiştirilip, 265. sayı Halk Gazetesi olarak 8 Ekim 1933 Pazar tarihinde yayınlanmaya başlanmıştır. 11 Kasım 1938 sayılı Halk Gazetesinin incelenmesinden de bu tarihte gazetenin sahip ve neşriyat müdürünün Dr. Ve Diş tabibi Hayrettin Atakol olduğu görülür. 1941 yılında ise İstikbal Matbaasında basılmaya devam edilen Halk Gazetesi’ni çıkartan ve mesul müdürlüğünü yapan kişi olarak Kemal Saruhan görülmekte, sermayedar ise Dr. Abdullah İkiz’dir. Gazetenin yazarları ise Ali Kalkan, Kemal Hatip, Kemal Kefeli olarak görülmektedir. 1942 yılında Halk Gazetesi kadrosunda şu isimler yer almaktadır, Kemal Kefeli, Abdullah Günel, Cemal Karahan, Kenan Oğuzlu, Nurettin Erel, Salih Ekiz, Fazıl Aktay, Mazhar Eren, Tevfik Vural, Ali Kalkan, Yusuf Ahıskalı. 1942 yılında gazetenin sahip ve neşriyat müdürlüğünü Kamil Saruhan yapıyor, gazete İstiklal Matbaasında basılarak, Salı ve Cuma günleri olmak üzere haftada iki gün yayınlanıyordu. Mali sıkıntılar nedeniyle 1943 yılı Mayıs ayında kapanma tehlikesi yaşan gazete, 1074. sayıdan itibaren 21 Mayıs 1943 yılında Diş tabibi Cemil Hulusi Bulak’ın neşriyat müdürlüğünde “Yeni Halk Gazetesi” adıyla yayınlanmaya başladı. Yeni Halk Gazetesi yedi aylık bir süreden sonra, 11 Ocak 1944’de yeniden “Halk Gazetesi” adıyla yayını sürdürdü. 13 Nisan 1945 yılında 1203 sayılı gazete ile birlikte neşriyat müdürlüğü ve gazete sahipliği Emekli Yarbay Faik Odabaş üstlendi. Haftada iki gün Salı ve Cuma günleri çıkmaya devam etti. 7 Ekim 1946 tarihinde sahipliğini Mehmet Kazancı’nın üstlendiği gazetenin neşriyat müdürlüğünü Ali Kalkan yapmaktadır. Bu tarihlerde gazetenin yazı kadrosunda şu isimler bulunmaktadır: K. Açıkgoz, Kemalettin Çelik, Derviş Değerli, Muzaffer Akman, Cemal Azmi Tellioglu, Münir Melal, Kemal Kefeli, S. Tezcanlı, Fikri Nur Özdemir, Burhan Esen, Ömer Kazangel, Selma Aygut. M. Saruhan. Gazete, varlığını 15 Ocak 1963 tarihinde yayınlanan 6489 sayı ile kapanmıştır. Albayrak, 2010: 62-87.

²⁷ Uyar, 1998: 349-356.

²⁸ Gazete 1946 yılında haftalık olarak Hikmet Ata Oğuz tarafından 5-6 sayı çıkmıştır. Albayrak, 2010: 99.

²⁹ 1 Ocak 1947 yılında Hikmet Ata Oğuz tarafından muhtemelen 12 sayı olarak çıkartılmıştır. Gazetenin yazı kadrosunda Hikmet Ata Oğuz, Muzaffer Konuralp, Sabri Karanis ve Mahmut Üstün’ün bulunduğu bilinmektedir. Gazete Olacay matbaasında basılmış olup bir süre sonra kapanmıştır. Albayrak, 2010: 100-101.

³⁰ Muzaffer Konuralp tarafından yayınlanan gazete 25 Nisan 1947 yılında çıkmaya başlamıştır. Çıktığı tarihte Trabzon’da dört gazete yayınlanmaktadır. Beşinci gazete olarak yayın hayatına başladığında “Niçin Çıkıyoruz” başlığı altında verilen bilgide mevcuttur. Ekim 1947’de kapanmıştır. Gazetenin yayınlanmasıyla ilgili olarak bilgi veren Muzaffer Konuralp; “1945-1946 yıllarında CHP İl sekreteri iken, açıklanmasını doğru bulmadığım bazı sebepler yüzünden bu görevden ayrıldım. İşte söz konusu gazeteyi, Doğruyazar’ı bu tarihten sonra 1947’de çıkardım.” Albayrak, 2010: 02-105.

³¹ 19 Ağustos 1948’de Sabri Karanis tarafından yayınlanmıştır. Mevcut sayısı bulunmadığı için kısa bir süre yayınlandığı tahmin edilmektedir. Albayrak, 2010: 116.

³² Muhtemelen 1949 yılında yayınlanan gazetenin varlığına dair kısa bir bilgi Yeni Yol Gazetesinde yer almaktadır. Mevcut hiçbir sayısı yoktur. *Yeni Yol Gazetesi*, 10 Kasım 1949.

³³ Bir ilçe gazetesi olarak 12 Ocak 1950 tarihinden itibaren Hasan Tahsin Sarıalioğlu tarafından çıkartılan gazetenin yazı işleri müdürlüğünü H. Fehmi Cinemre yapmıştır. Muhtemelen 1960’lı yılların başlarına kadar yayın faaliyetini sürdürmüştür. DP siyasal çizgisinde yayın yapmıştır. Albayrak, 2010: 127-130.

raftan Trabzon yerel basınını şehir merkezinden ilçelere taşırken, diğer taraftan da çok partili yapının getirdiği tartışma ortamında yerel sorunların basın yoluyla kamuoyuna taşınmasını, yerel politikacı ve politikaların belirlenmesinde etkin bir rol üstlenmiştir.

Bu gazeteler dışında 1945 sonrası Trabzon yerel basınında yer alan ve 1944 yılında³⁴ Akçaabat Halkevi'nin yayın organı olarak yayınlanan "Akçaabat Gazetesi" yayın faaliyetlerini 1948 yılına kadar sürdürmüştür. Gazetenin ilk sayısında Bilal Akıncı tarafından yazılan "Akçaabat Çıkarken" başlıklı yazıda şu bilgilere yer verilmektedir:

"Akçaabat, matbuat sahasına atılırken, maksat ve gayesinin nelerden ibaret olduğunu önceden hazırlanmış; gerek zirai, gerekse içtimai ve edebi mevzular üzerinde dikkat ve itina ile yürümeği esas prensip olarak kabul etmiştir.

Gazetemiz eşsiz yurdumuzun, büyük Türk ulusunun her yönden ilerlemesi yolundaki, kudretli adımlarına uyarak Kazamızın yükselmesine ve bilhassa köylümüzün kalkınmasına hizmet etmek gibi en önemli ve kutsal bir vazifeyi üzerine almış bulunuyor. İşte okuyucularımızın fikri ihtiyaçlarıyla yakından meşgul olmak imkânını elde eden "Akçaabat" şimdiden kendini bahtiyar addetmekte ve sonsuz bir haz duymaktadır.

"Akçaabat" bu haftadan itibaren, tayin ettiği ve tasarladığı bu esaslar dairesinde Halkevimiz tarafından neşrine başlanılarak okuyucularımıza sunulmuştur.

Bugünkü hayat şartlarına ve medeniyet icaplarına en uygun bir şekilde iktisadi, içtimai ve edebi bahislerden başka ayrımcı köy ve köycülük, sıhhi ve zirai öğütlerle kasaba ve köylerimize ait alakalı ve istifadeli haber ve bilgiler mümkün olduğu kadar, sütunlarımızda devamlı surette neşre çalışacağız. Şimdilik tek kanat yani iki sayfadan ibaret olarak çıkmak zarureti mevcut olmakla beraber Halkevimizin bu muvaffakiyeti, bazı vilayet ve kaza merkezlerimize bir örnek olacağı şüphesiz sayılabilir.

³⁴ Akçaabat Gazetesi, 1 Haziran 1944.

Karadeniz'in incisi mesabesinde olan ve verimli kazalardan birini teşkil eden Akçaabat'ın böyle bir gazeteye sahip ve malik bulunmasının takdirle karşılanacağına kuvvetli inanı vardır. Binaenaleyh "Akçaabat" çıkarken, ön sözümüz şu oluyor:

Kazanacağı rağbet ve teveccüh "Akçaabat'ı daha müttekâmil ve daha parlak ve faydalı olmağa sevk edecektir ki, bu da makta ve gayemiz için kâfidir."

On beş günde bir yayınlanan bir ilçe gazetesi olarak; 1945 sonrasının siyasal mücadele ve oluşumlarından uzak kültürel,³⁵ ekonomik³⁶ ve sosyal³⁷ alanda yazılan yazılarıyla faaliyetini sürdürürken, kısmen haber niteliği dışında siyasal söylemlerde bulunmamıştır.³⁸

Akçaabat Gazetesinde tarih konuları üzerine yazı yazan Mahmut Üstün gazetenin kapanmasından yaklaşık bir buçuk yıl sonra "Yeni Pulathane" adıyla bir gazete yayınlamaya başlamıştır. Murat Üstün, gazetenin ilk sayısında; gazetenin çıkış amacıyla ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

"Maksadımız

Halkın ihtiyaçlarıyla, dilekleriyle haklı şikâyetleriyle çok yakından ilgilenmek dertlerinin ortağı

³⁵ Mahmut Üstün, "Trabzon Tarihinde Akçaabat'ın Önemi" *Akçaabat Gazetesi*, 9 Haziran 1944 gibi tarihi konuları kaleme alan dizi yazıları bulunmaktadır. Mahmut Üstün tarafından yazılan "Trabzon Tarihi" ve "Akçaabat Tarihi" başlıklı yazılar 1948 yılına kadar devam etmiştir.

³⁶ İlçenin temel geçim kaynağı olan tütüncülük üzerine gazetede çok sayıda yazı yer almaktadır. Bu yazılan önemli bir kısmı gazetenin sahibi olan Vesim Eyüpoğlu tarafından yazılmıştır. Vesim Eyüpoğlu, "Tütün Satışları" *Akçaabat Gazetesi*, 15 Mart 1946.

³⁷ Sosyal alanda en önemli yayınlar Akçaabat Halkevinin faaliyetlerinin gazete tarafından duyurulmasıdır. Bunun dışında ilçede kurulan Kültür Cemiyeti'nin faaliyetleri hakkında da bilgiler bulunmaktadır. *Akçaabat Gazetesi*, 3 Ekim 1944 "Kasabamızda Kültür Cemiyeti", Cemiyetler ve Roller (Muhlis Kazancıoğlu).

³⁸ Gazetenin son iki sayısında yere alan ve Kemal Kefeli tarafından yazılan iki makale dışında siyasal içerikli yazı yoktur. Kemal Kefeli, "Uydurma Havadisler Karşısında" *Akçaabat Gazetesi*, 31 Mayıs 1948. Bu yazıda DP'liler tarafından toplumun uydurma bir takım söylemlerle kandırıldığı bilgisine verilmektedir. Kemal Kefeli, "Demokrasimizin Gelişme Yolu", *Akçaabat Gazetesi*, 15 Temmuz 1948. Kefeli bu yazısında muhalefet eleştirisi yaparak şu ifadelerde bulunmaktadır: "Jandarmanın dipçığı, polisin tazyiki altında inim inim inleyen vatandaşlardan bahsediliyor. Bu cümlemin içinde suçlu vatandaşlara dahi devlet otoritesini temsil ve yurt nizamını sağlama vazifesi olan jandarma ve polisin müdahale etmesi arzusu mu saklıdır? Zira bize öyle geliyor ki Türkiye'de keyfi bir hareketle hiçbir vatandaşın burnu kazanmamış, en küçük bir müdahaleye maruz kalınmamıştır. Eğer kalınmışsa ebetteki mevki ve vazifesini kötüye kullanan her memur gibi suçun jandarma ve poliste kanunun pençesine teslim edilmiş ve cezasını görmüştür. Ne gariptir ki, en geniş ölçüde asayişin hâkim olduğu bir diyarda bu hatiplerden şu ifadeleri de işitiyoruz. Bu memlekette mal, namus ve haysiyet emniyeti yoktur. Bunu değil söylemek bile en büyük bir gaflettir, hatadır ve en az bir iftiradır. Acaba bu iddiada bulunanlara bir tecavüz vaki olmuş mudur? Ve farzı muhal böyle bir tecavüz karşısında vazifeli kimseler hareketsiz mi kalmış, varlıklarından şikâyetçi buldukları asayiş memurları suçluyu himaye mi etmişlerdir."

olmak zevkini duymak için tamamıyla tarafsız olan gazetemizi sunuyoruz.

İlçemizin büyük bir ihtiyacına çare olacağından emin bulunduğumuz halkımızın refahla yaşantısını temin için onunla ilgilenmesini dileriz. (Yeni Pulathane)”

Trabzon’da Olcay matbaasında basılan gazete, kendisini; “Yurt, Millet ve Cumhuriyet Sevgisini Kalbinde Taşır Her Pazartesi Neşrolunur Siyasi Köylü Gazetesidir” şeklinde nitelendirmektedir. Gazetede yayınlanan daha çok tarih ağırlıklı yazılarla, “Köylünün Karşılaştığı Hadiselerden İlham Kanun Bilgisi” yazı dizisi, dizi hikâyeler ve ekonomi yazılarının tamamı Mahmut Üstün tarafından yazılmaktaydı. Sadece “Sağlık Notları” başlıklı dizi yazı Sadri Ayata tarafından yazılmıştır. 23 sayı ile 5 Aralık 1949 yılına kadar yayınlanan gazetede Akçaabat Tarihi, Akçaabat Aile Tarihi ile çiftçi sorunları üzerinde durulmaktadır.³⁹

İlçe gazetesi olarak yayınlanan gazetelerden biri de “Çaykara(Demokrat Çaykara) Gazetesi, 23 Nisan 1948 tarihinde Numan Sabit Osmañcelebioğlu tarafından yayınlanmaya başlamıştır. Gazete yayın faaliyetini birçok ekonomik zorluklar içerisinde sürdürmüş zaman zaman ekonomik nedenlerle kapanma tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir. Bu durumu Osmañcelebioğlu şu cümlelerle ifade etmektedir:⁴⁰

“Numan Sabit Osmañcelebioğlu gazeteyi yayınlarken karşılaştığı ekonomik sorunlarla basım sorunları hakkında şu bilgileri vermektedir: “Çaykara gazetesi doğduğu zaman birçokları dediler ki:

-Bir gazete için doğmak kolay olabilir. Fakat yaşayabilmek meseledir. Başka matbaalarda dizilip basılmak zorunda olan Çaykara gazetesinin kaderi, ondan evvel pek kısa zamanda çıkıp batanlarinkinden başka olacak değildir ya

-Bu teşhis birçok benzerlerine bakarak pek yanlış sayılmaz. Cidden burada başkasının matbaasında gazete çıkarmak meseledir. Çok azim, sebat ister. Çok şükür Çaykara gazetesi 80 sayıyı bulmak,

³⁹ Yeni Pulathane Gazetesi, 7 Ocak 1949- 5 Aralık 1949 toplam 23 sayı Milli Kütüphane Sürekli Yayınlar Bölümü.

⁴⁰ Çaykara Gazetesi, 23 Nisan 1948.

ikinci yaşına yaklaşmakla acıyarak, acınarak, gazeteler mezarlığına gömüleceğini soranların tahminlerini boşa çıkarmış bulunuyor.

Arada elimizde olmayan şu ve bu sebeple çıkamadığımız olmuştur. Fakat bu aksamalar asla bu yoldaki azmimizi azalmamıştır.

Bize ilk müracaatımızda (gazetenizi temelli çıkartamayız hemen hiç olmazsa bir mürettiphane kurmaya bakmalısınız) dedikleri halde 12 incisinden sonra 67 sayımızı çıkaran en nihayet istediklerini ödemekte kusur etmediğimiz ve etmeyeceğimiz belli olduğu halde artık çıkaramayız demelerine ve geçen hafta bu sebepten çıkmamamıza rağmen inayeti hakla ve sayın abonelerimizin şimdiye kadar esirgemedikleri, bundan sonra da esirgemeyeceklerine kani olduğumuz koruyucu alakalarıyla yürüyüşümüze devam edeceğiz.

Türlü mahrumiyetler ve çok çetin şartlar içinde şimdiye kadar çıkabilen gazetemizin arada sırada çıkamaması hiç çıkmayacağı şüphesini uyandırmasın. Biz giriştiğimiz taahhüdü neşre devamla ifa edeceğiz, yahut da abonelerimize kalan borcumuzu terekemizden ödeyeceğiz.

Sayın abone ve okuyucularımıza haber verelim ki; dizimevi yapılmaya elverişli bir yer tutulmuştur. Mümkün olan süratle kurmak hazırlığında ve davranışındayız. Buna muvaffak olduğumuz gün gazetemiz her bakımdan daha ziyade gelişip güzelleşecektir.

Bu hedefe süratle varmak için aklımıza gelen acele tedbir şudur: Abonelerimizden 1951 sonuna kadar abone bedellerini istemek. On abonemiz üzerinde yaptığımız deneme müspet netice verdi. Bundan aldığımız ümit ve cesaretle şehrimizdeki abonelerimizin reylerini alacağız ve ricamızı kabul edenlerin isimlerini müsaadeleriyle gelecek nüshadan itibaren neşre başlayacağız.

1951 sonuna kadar abone bedellerini ödemek suretiyle bize çetin yolumuzda yürümek için ümit ve cesaret verenlere teşekkür ederiz.

Önce haftalık olarak yayınlanan gazete daha sonra günlük olarak basılmıştır. Yayın hayatını 1962 yılına kadar sürdürmüştür. Önceleri Olcay matbaasında

basılan gazete daha sonra kendi matbaasında faaliyet göstermiştir. Çaykara Gazetesi, Olcay matbaasında basılırken “Çaykara” adıyla yayınlanmıştır. Daha sonra Çaykara matbaasında basılmaya başladığı tarihten itibaren “Demokrat Çaykara” adıyla çıkmaya başlamıştır. 1 Mayıs 1953 yılına kadar haftalık olarak çıkmış, bu tarihten itibaren ise günlük olarak yayınlanmıştır. 1959 yılında Numan Sabit Osmançelebioğlu’nun gazeteyle ilişkisi kesilmiş İsmail Oğuz tarafından devir alınmıştır.⁴¹

Çaykara Gazetesi Numan Sabit Osmançelebioğlu’nun bireysel gayretleriyle yürütülen bir ilçe gazetesi olma özeliği taşımaktadır. Gazete, siyaseten, çıktığı tarihten itibaren DP çizgisinde hareket eden siyasal söylemlerini bu çizgide dillendiren bir yayın politikası izlemiştir. 1950 seçimlerine kadar olan nüshalarında DP destekçiliği üstü kapalı bir şekilde yapılırken, 1950 seçimlerinden sonra açık destek halini almıştır.⁴²

Siyasal çizgisinde CHP’ni destekleyen ve yayın hayatına 1945 sonrasında başlayan “Trabzon Gazetesi”nin ilk nüshası 6 Temmuz 1946 tarihinde yayınlanmıştır. İmtiyaz sahibi önce Mahir Ülengin, daha sonra Cemal Rıza Çınar (Osmanpaşaoğlu) dur. Önce Şark matbaasında basılmıştır.

Gazetenin başmakaleleri genellikle Cemal Rıza Çınar, ara sıra da Tefik Vural Cıvavoğlu tarafından yazılıyordu. Gazete kuruluşundan itibaren günlük olarak çıkarken, 10 Eylül 1946 ve 51. sayı ile Salı, Perşembe, Cumartesi olmak üzere haftada üç gün yayınlanmaya başlanmıştır. 21 Eylül 1946’dan itibaren kendi matbaası olan Trabzon matbaasında basılmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren tekrar günlük olarak yayınlanmıştır.

Uzun yıllar Mısırlı sokakta çıkartılan gazete, 1960’lardan sonra, Uzun Sokak Merkez Polis Karakolu karşısındaki pasajın alt kısmına taşındı. Burada çıkmaya başlayan Trabzon Gazetesi, bu dönemdeki mali kriz sırasında 15 Ağustos 1963’te Hasan Tahsin Yılmaz’a satılarak, isim değişikliği yapılarak “Sonhaber” adını aldı.⁴³

⁴¹ Albayrak, 2010: 106-115.

⁴² *Çaykara Gazetesi*, 8 Ocak 1949-15 Nisan 1950 sayıları, Selçuk Üniversitesi Kütüphanesi Süreli Yayınlar Bölümü.

⁴³ Albayrak, 2010: 91-99.

8 Temmuz 1946-17 Mayıs 1950 tarihleri arasındaki nüshalarını incelediğimiz gazetenin CHP'de "İlimliler" olarak adlandırılan grubun sesi olma özelliğini taşımaktadır.

Basın-Siyaset İlişkisi

1945 sonrası çok partili demokrasi sürecinde oluşan yeni siyasal yapılanmada iktidar- muhalefet ilişkileri bağlamında, ulusal basına yansıyan birçok siyasi tartışma konusu bulunmaktadır. Bu konulardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Demokrat Partinin Kuruluşu Sorunu, Basın Yasasının Yeniden Düzenlenmesi, 1946 Seçimleri ve Seçim Tartışmaları, 1947 Bütçesi Üzerine Tartışmalar, CHP Hükümetleri ve İktidar- Muhalefet Çekişmeleri, 12 Temmuz Beyannamesi, DP'de Bölünmeler, CHP ve DP Kongreleri, Soğuk Savaş Dönemi Başlarında Komünizm Hassasiyeti ⁴⁴

Bu genel konu başlıkları üzerinden Trabzon basınına yansıyan tartışmalar üzerinden bir değerlendirme yapılacak olunursa, Demokrat Partinin kuruluşuna giden gelişmeler Trabzon basınında 1945 yılından itibaren Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, CHP'den istifalar gibi haber niteliği taşıyan yazılar dışında yerel gazeteciler arasında yoruma dayalı değerlendirilmelerin yapılmadığı dikkati çekmektedir. DP'nin kuruluşu ise 9 Ocak 1946 tarihinde "Demokrat Parti, Parti Programı İçişleri Bakanlığınca Tasdik Edilerek Partinin Faaliyete Geçmesine Müsaade Olundu" başlığı ile duyurulmuştur.⁴⁵ Şubat ayı ortalarına kadar DP ile ilgili küçük haberler dışında bir değerlendirme yapılmamıştır. 20 Şubat 1946'da DP'nin İstanbul teşkilatının kurulduğu haberi yer almaktadır.⁴⁶ CHP ile ilgili olarak CHP grup toplantıları ve iktidar partisi icraatlarına yer verilmiştir. Mayıs 1946'da yapılması planlanan yerel seçimlerle ilgili olarak siyaseten basına yansıyan değerlendirmelerden biri Mayıs 1946'da Cevdet Alap tarafından yazılan "Particilik" başlıklı yazıda görüyoruz. Burada partilerle

⁴⁴ Bu ve benzeri konular, bu dönem üzerine araştırma yapan tarih ve siyaset bilimcileri tarafından bu tür alt başlıklar altında verilmektedir. 1945-1950 dönemi araştırma eserlerinden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Kemal H. Karpat (1967), *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul Matbaası, İstanbul; Mahmut Goloğlu (2013), *Demokrasiye Geçiş*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2013; Feroz Ahmet (1993), *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayınları, İstanbul 1993; Gürkan, 1998, Basın. Bu çalışmaların sayısını artırmak mümkündür. Ancak konumuz açısından bu çalışmaların ortaya koyduğu temel tartışma konularından hareketle Trabzon yerel basını-siyaset ilişkisi değerlendirilmiştir.

⁴⁵ *Yeni Yol Gazetesi*, 9 Ocak 1946.

⁴⁶ *Yeni Yol Gazetesi*, 20 Şubat 1946.

ilgili değerlendirme yapılırken Cumhuriyet dönemi partileri hakkında bilgi verildikten sonra şu ifadeler yer alıyor;⁴⁷

“CHP kurucularını-onlardan olduğum için- iyi bilirim. Terakkiperver Fırka ile Serbest Fırkayı bilirim, mensuplarını da bilirim. Yalnız bilmediğim, bilmeğe gayret ettiğim şu Milli Kalkınma Partisi var ki, liderlerinin, partisi erkânına sık sık kuzu ziyafeti çekmesinden, kah istifalar, kah ayrılımlar, kah birbirlerini davalardan onu da anlamaya bilmeye başlamış gibiyim.

Demokrat Partiye gelince: Halk Partisinden Serbest Fırkaya, Serbest Fırkadan Halk Partisine, yine Halk Partisinden Demokrat Partiye ve yarın kim bilir hangi Partilere geçeceği şüphesiz bulunan malumu'l-evsaf bazı “kesanın” şimdide bu partinin idare kurulu üyesi olmasından bu partiyi de anlar ve bilir gibi oluyorum. Sayın R. Koralta'nın kulağı çınlasın. Hele dağlardan gelip bağdakini atanlar bana, daha çok Partileri, Particileri anlatacak gibi geliyor”.

Bu yazının yayınlanmasından sonra 26 Mayıs 1946 yılında DP'nin katılmadığı belediye seçimleri yapılmıştır. Seçimlerden bir gün önce Trabzon'da belediye meclisine aday gösterilen 60 isim CHP adayı olarak ilan edilmiştir.⁴⁸ Belediye seçim sonuçları ise 5 Haziran 1946 tarihinde “Belediye Seçimleri Neticelerdi” başlığı ile verilen haberde; seçimi CHP adaylarının kazandığı belirtilerek kazanan asil ve yedek aday listesine yer verilmiştir.⁴⁹

26 Haziran 1946'dan itibaren ise, milletvekili seçimleri hazırlıklarına ait haberler basında yer almaktadır. Bu haberler içerik olarak yerelde yapılan seçim hazırlıklarını içermektedir.⁵⁰ Yine aynı tarihlerde DP'den istifalar olduğuna dair haberlere yer verildiği görülmektedir. Partiden istifalarla ilgili haberler, seçimler öncesinde ve parti kongreleri öncesi ve sonrasında sık sık yer alan haberler arasındadır. Bu

⁴⁷ *Yeni Yol Gazetesi*, 18 Mayıs 1946. Muhtemelen hem Yeni Yol Gazetesindeki yazı hayatı hem de Trabzon Gazetesinde ki yazı hayatını bir süre devam ettirmiş Yeni Yol Gazetesi' de giderek Demokrat Parti siyasetine yaklaşacaktır. Özellikle de 1946 seçimleri sonrasında Trabzon ve Yeni Yol Gazeteleri yavaş yavaş rakip iki gazete konumuna gelecektir.

⁴⁸ *Yeni Yol Gazetesi*, 25 Mayıs 1946.

⁴⁹ *Yeni Yol Gazetesi*, 5 Haziran 1946.

⁵⁰ *Yeni Yol Gazetesi*, 26 Haziran 1946. “Milletvekili Seçimi Hakkında” başlıklı yazıda seçimi bürolarıyla ilgili listeler bulunmaktadır.

dönemde basında yer alan benzer haberler, 1946 seçimi öncesi ve sonrası ile 1947 ile 1950 seçimleri öncesinde yerel basına yansıyan sürekli haberlerden biridir.⁵¹

Siyasi Partilerin seçimler öncesinde miting alanlarında kullandıkları dilden kaynaklanan haber akışı basının temel eleştiri konularından birini oluşturmaktadır. Bu dönemde eleştiri konusu yapılan konuşmalardan biri, Nazilli’de DP adayı Dr. Rıza Türel tarafından yapılan bir konuşmadır. Bu konuşmada; Trabzonlular ve Karadenizliler kaypaklıkla suçlanmıştır. Bu tür tartışmalar dışında seçimlerle ilgili başmakalelerde itidal ve seçimlerin olgunluk içerisinde geçmesine yönelik yazılar yer almaktadır. Bu yazılardan biri Muzaffer Korlu tarafından kaleme alınmıştır. Korlu, II. Dünya Savaşından sonra başlayan çok partili siyasi hayata atıfta bulunarak seçimlerin sükûnetle yapılmasının önemi üzerinde durmaktadır:⁵²

“21 Temmuz’da milletvekillerimizi seçeceğiz. Bu imtihanda alacağımız netice, siyasi olgunluğumuzun, bütünlük ve beraberliğimizin notunu verecek, onu dünyaya duyuracak, tanıtacaktır.

Gaye Ahmet’in veya Mehmet’in kazanması, şu veya bu kimsenin menfaatlenmesi demek değildir. Reylerimizi verirken, millet ve memleketin mukadderatını ellerine teslim edeceklerimizi seçerken tek düşüncemiz, içimizde hiçbir menfaat ve ihtiras hissine yer yermekten top yekûn milletin refahı, saadet ve selameti olmalıdır. Vicdanımızın sesi budur, sağduyumuz buna amirdir.”

Trabzon Gazetesi ise seçimler öncesinde seçim ve muhalefetin seçim meydanlarında kullandığı dili eleştiren bir yazı kaleme almıştır. Cemal Rıza Çınar tarafından yazılan makalede muhalefetin dili şu satırlarla eleştirilmektedir:⁵³

“Memleket davaları ele alınır, elenirken bunun tahlil ve tefsircilerini de çok yakından tanımak lazımdır.

⁵¹ *Yeni Yol Gazetesi*, 29 Haziran 1946.

⁵² *Yeni Yol Gazetesi*, 17 Temmuz 1946. Benzer bir başmakale yine Muzaffer Korlu, “Kutsal Sınav” başlığı ile 20 Temmuz’da yayınlanmıştır. *Yeni Yol Gazetesi*, 20 Temmuz 1946.

⁵³ *Trabzon Gazetesi*, 8 Temmuz 1946.

Millet kürsülerinde sesleyenler arasında müşterek davanın samimi adamları sıfatı ile ileri atılanlar vardır. Hakikat denilen mukaddes mefhum, mukabil taraflardan her hangisinin dilinde hürmet görülür.

Yurt içindeki partilere kabul edilmeyen Ahmet Emin Yalman'ın asılsız astarsız feryatlarının nasıl bir karaktere dayandığını bilmeliyiz.

Rahmetli Atatürk, bu memleketin milletle beraber istiklal hakkını almak için savaşırken yabancı idarelere kapanmak, ayrı ideolojilere bağlanmak, memleketi parçalamak gibi dâhili mücadeleler karşısında kalmıştı.

Ahmet Yalman mandalığa geçmemizi ve Trabzon'dan Kars'a, Van'a kadar olan toprakların Ermenilere, Kürtlere teslimini tavsiye edenler arasındadır.

Rıza Tevfik'in Türk ihtilalini doğuran Sevr'deki imzası ile Ahmet Emin Yalman'ın Türkiye'deki imzası arasında ne fark vardır? Dün Türkiye'miz için hangi vicdanla bu şartlar altında harita çizenler bugün samimiyetle millet kürsülerine çıkabiliyorlar?

Karakteri damgalananların, akideleri milletçe belli olanların millet kürsülerinden gelen sesleri samimiyetle dinlenemez.”

Bu yazının yayınlanmasından sonra Tanin Gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın'ın Ahmet Emin Yalman'la ilgili yayınlamış olduğu “Ahmet Emin Yalmanı Anlamak İçin İki Günde İki Fikir” yazı dizisi ile “Ahmet Emin Yalman'ın Mütareke Yıllarından Vesikalar” başlıklı yazı dizileri yayınlanarak, Ahmet Emin Yalman'ın çıkarmış olduğu “Vatan” gazetesindeki muhalefete olan desteğini karalama siyasetiyle cevap verilmektedir. Bu yazı dizileri dışında Cevdet Alap tarafından da kaleme alınan iki yazıda Ahmet Emin Yalman eleştirilmektedir.⁵⁴

Yine seçimler öncesinde DP tarafından bölgede dağıtılan bir seçim broşürü ile ilgili olarak Cemal Rıza Çınar, muhalefet eleştirisinde bulunmaktadır:

⁵⁴ *Trabzon Gazetesi*, Cevdet Alap, “Böyle Biline”, 7 Temmuz 1946. Cevdet Alap, “Yalman Ali Kemal Ağzı Kullanıyor”, *Trabzon Gazetesi*, 15 Temmuz 1946.

“Demokrat partinin bütün yurtta dağıtmak üzere merkezden bastırıldığı küçük el ilanları dün Samsun’dan şehrimize de geldi. Vatandaş haysiyetini darbeleyen bu ilanlar cürüm mahiyetinde, işlenilmiş bir suçu ihtiva etmekle beraber halk arasında demokratlar lehine cereyan uyandırmanın çok kötü zihniyette kullanılması düşünülmüş ve ele alınmış bir silahtır.

Millet meclisinde baştan sona kadar hırsızlıkla itham eden bu ilanın demokrat partiyi son kıymetine çöktürmeye doğru sürüklenmekten başka bir rolü olmamıştır.

Demokrat parti kurulurken mücadele tarzımızın esasları da çizilmişti. Halk çoğunluğunu tarafına almak isteyecek partilerin propaganda esasları, bunların ana hatları, memlekete hizmette iktidar ve tefevvuk farklarında aranacaktı. Bu cepheden halkı ikna ederek taraftarlar kazanmak zihniyeti ön planda olacaktı. Mevcut partilerin içinde CHP’sinin eliyle alınarak Cumhuriyet Halk Partisinin karşısında hürmet mevkiini kazanan demokrat parti bu hataları işlemeyecekti. Çünkü ilanı doğrudan doğruya Trabzon şubesinin bir hareketi zannedilmişti. Halbuki merkezden tertip edildiği ve yurdun her tarafında dağıtıldığı anlaşıldı. Can ve gönülden memnun kaldığımızı asla şüphe edilmemesi lazım gelen partililik hayatı ve heyecanını daha ziyade demokrat parti ile uzun müddet karşı karşıya yaşayacaktık. Teşkilatın bir şubesinin fırlattığı iftira şeklinde zannedilen bu hareketin doğruca merkezden doğmuş olması, demokrat partiden beklenen ümitleri büsbütün kırdı.

Herhangi vatandaşı arzulanan bir fikri istikamete meyletmenin yollarını çirkin düşüncelerde arayanlar bu memleketin hiçbir zaman sadık ve samimi unsurları olamazlar. Ve bu itibarla memleket bu çeşit tiplerin ellerinde bütün varlığıyla batağa saplanır kalır.

Cumhuriyet Halk Partisinin eliyle büyüyen ve boylanan Demokrat Parti milletvekilleri seçimlerine 9 kala bu affedilmez hatayı işlerse günler daha yaklaştıkça bunun nasıl bir ölçüsüzlüğe doğru kayacağını şimdiden tahmin etmek kabildir.

Karşiki tarafı zayıflatmak kastiyle akla gelen her düşünceyi tatbik etmek istemenin kendi kendini yıkmaya doğru bir yol aldığı pek farkında olunmuyor. Particilik hayatında gördüğümüz birçok tecrübe vardır. Demokrat Parti bu neviden silahlarla seçimleri kazanmaya çıkacaksa, Halk arasında bu türlü çalışmalara devam edecekse ömürlü olmaz.”

21 Temmuz seçim sonuçları ise 24 Temmuz’da yayınlanan gazetelerde yer almaktadır. Yeni Yol, “Yurtta Milletvekili Seçimi” başlığı altında verdiği haberde CHP adayları büyük bir çoğunlukla kazandılar haberini vermektedir.⁵⁵

Seçimlerden sonra başlayan yeni hükümetin kuruluş süreci ve seçim sonuçlarına DP’nin yaptığı itirazlarla ilgili yerel basında haber niteliği dışında yoruma dayalı bilgi bulunmamaktadır.⁵⁶ Gazeteler Türkiye’nin iç gündeminde seçimlerle ilgili tartışmadan ziyade, Boğazlar, Kars ve Ardahan üzerindeki Rus taleplerinin tartışıldığı görülür. Dış politikadaki bu gelişmelerle ilgili konuda yerel basın tek ses olarak hareket etmektedir. Hem II. Dünya Savaşı sonrası gelişmeler hem de Rus istekleri konusu yerel basında geniş bir şekilde yer almaktadır. Bu durum, 1947 bütçesi görüşmeleri ve meclis içi tartışmaların başladığı döneme kadar devam etmektedir.

Ekim 1946’dan itibaren CHP, Parti kongresi hazırlığına başladığında, parti içi eleştiriler de kendisini göstermeye başlamıştır. Bu süreç, Yeni Yol Gazetesini DP saflarına doğru itmeye başlayacaktır ki, bununla ilgili ilk belirtiler Bekir Sükuti Kulaksıoğlu tarafından “Parti İşleri Memleket İşleri” başlıklı yazısında ortaya konulmaktadır. Bu yazıda:⁵⁷

“Parti işlerinin şahsi mülhaza ve ihtiraslarımıza göre yürütülmesine imkân olmadığını ve hele bunda sonra asla imkan olmayacağını artık anlamamız lazımdır. Partili vatandaşların istediği,

⁵⁵ *Yeni Yol Gazetesi*, 24 Temmuz 1946.

⁵⁶ Şevket Çulha, “Yeni Hükümet Programı”, *Yeni Yol Gazetesi*, 17 Ağustos 1946: Çulha ; “ Eski askerlerin de yer aldığı, Recep Peker kabinesi, gelecek günler için şiddet tedbirlerine ve bir takım kayıtlamalar başvuracak bir kabine zan veya vehim edenler Demokratik prensiplere ve Anayasa ruhuna sadık kalan hükümet programının okunmasından sonra yanılmışlardır” değerlendirmesinde bulunmaktadır. Çulha’nın “CHP Hayat Emniyet Sahası” başlıklı yazısında CHP dış politikası ve Boğazlar sorunu üzerinde durmaktadır. *Yeni Yol Gazetesi*, 24 Ağustos 1946.

⁵⁷ *Yeni Yol Gazetesi*, 12 Ekim 1946.

şunun bunun ihtirası arkasından koşmak ve koşturmak değil, karşılıklı itimat ve samimiyet havası içinde ahenkli, düzenli, nizamlı çalışmalarla parti ve memleket hizmetlerini başarı ile yürütmek parti dışında kalan kitlenin sevgisini, sempatisini, takdirini kazanmaktır.

Hâlbuki partiyi idare edenlerin parti müfettişi olarak buraya gelip gidenlerin davanın ruhu olan bu mühim ve nazik noktaları asla görmek istemedikleri ve hatta bu umumi arzunun tersine, ama tamamen tersine hareket ettikleri eserleri ile beraber herkesin gözünün önündedir.”

Kulaksızoğlu, parti içi eleştirilerine 16 Ekim tarihli yazısıyla da devam etmiştir.

Seçimler ve sonrası tartışmaların Trabzon yerel basını merkezli bir başka konusu ise; Trabzon Gazeteciler Cemiyeti'nin kuruluşu ve yeniden oluşturulan cemiyet yönetiminin oluşturulmasında yaşanmıştır.⁵⁸

10 Ağustos 1946'da Trabzon Gazetesi “Kanunlarımız ve Bazı Memurlar” başlıklı yazısında; devlet görevlisi olan bazı memurların gazeteci kimliği taşıdıkları ve gazetecilik mesleğinin yararlandığı hakları kullandıkları belirtilmektedir. Yine aynı yazıda devlet memurları kanununa göre; siyasi konularda yazı yazmaması gereken bazı memurların müstear imzalarla siyasi yazılar yazdıkları vurgusu yer alıyor. Bu şekilde yazı yazan memurlarla ilgili olarak savcılığa suç duyurusunda bulunulmaktadır. Ve şu ifadeler kullanılmaktadır:

“Devlet bütçesinden de ayrıca para alarak bütün vakitlerini daireleri dışında geçiren ve amme hizmetlerini ihmal eden, işleri için müracaat eden vatandaşları bomboş masalarının başında saatlerce bekleten, iç ve dış siyasi meseleler peşinden koşan, kanun tanımayan, kanunlardan korkmayan bu gibi memurlara hadlerini bildirmek salahiyeti, basın kanununda vilayet makamlarına ve Cumhuriyet Savcılarına verilmiştir.

Memurin kanununun 9 uncu maddesinde bütün bu yolsuzlukları bertaraf edecek sarahatiyle mey-

⁵⁸ 1946 seçimleri sonrası çıkartılan basın kanunu hakkında bir değerlendirme için bkz. Goloğlu, 2013: 105-110.

dandadır. Bunlar, hükümet aleyhine dedikodu yapan, devlet otoritesini inceltecek hareketler değil midir?

Bugün müddei-i umumilikçe bütün gazetelerde yazı işleri ile uğraşan ve kaçamak yolunu tutturup müstear nam kullananların kimler olduğunu gazete mesul müdürlerinden sorulsa her daireden bir çehre ile karşılaşacağız. Sonra bu şekilsiz şehrimizde zümrecilik zihniyeti doğurmaktadır.

Kanunlarımızın tayin ve tespit ettiği işler hiline hareket edenler tahkik ve takip edilmeli, meydana çıkarılmalı ve men edilmelidir.”

Bu yazının yayınlanmasından sonraki süreçte; 1946'nın sonundan itibaren yeni cemiyetler kanununa göre, Trabzon Gazeteciler Cemiyetinin oluşturulmasına başlanmıştır. Bekir Sükuti Kuşaksızoğlu, Şevket Çulha, Kemal Kefeli ve Ali Kalkan'dan oluşan gazeteciler heyeti bir nizamname hazırlayarak gerekli izinleri almışlardır.⁵⁹ Nizamnamenin kabulünden sonra 28 Ocak 1947 tarihinde Halkevleri salonunda toplanan cemiyet üyeleri, cemiyet seçimlerini gerçekleştirmiştir. Buna göre; Gizli oyla yapılan seçimlerde idare kurulu asıl üyeliklerine Bekir Sükuti Kulaksızoğlu, Şevket Çulha, Vesim Eyüpoğlu, Kemal Kefeli ve Mehmet Alper. Yedek üyeliklere: Nurettin Bekiroğlu, Cevdet Alap, Muzaffer Korlu, Salih Çağatay, Abdullah Günel seçilmişlerdir.

Haysiyet Divanın asil üyeliklerine Abdullah Günel, Cevdet. Alap ve Nesip Yağmurdereli, Yedek üyeliklerine ise: Salih Çağatay, Nurettin Bekiroğlu, Muzaffer Korku. Murakıplıklara, Kemal Onur ve Mehmet Kazancıoğlu seçilmişlerdi.

Seçimlerin son aşamasında ise Ankara'da yapılacak olan umum kongreye gidecek delegelerin seçimine geçilmiştir. Yapılan oylama sonunda Cevdet Alap, Ali Kalkan, Kemal Kefeli ve Şevket Çulha Ankara'da Trabzon Gazeteciler Cemiyetini temsil etmek üzere seçilmişlerdir.⁶⁰

Gazeteciler Cemiyeti seçimlerine CHP'ye yakınlığı ile bilinen Trabzon Gazetesi itirazda bulunmuştur. 30 Ocak 1947 tarihli nüshasında; cemiyetin yaptığı kongreyi mevzuata aykırı bularak basın üzerinden

⁵⁹ Akçaabat Gazetesi, 3 Aralık 1946.

⁶⁰ Akçaabat Gazetesi, 2 Şubat 1947. Yeni Yol Gazetesi, 29 Ocak 1947. Halk Gazetesi, 30 Ocak 1947.

savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur. Söz konusu suç duyurusu şu şekildedir:

“Matbuat Kongresine Memurlar Müdahale Ettiler

Evvelki gün Halkevi salonunda yapılan matbuat kongresine memurlar müdahale etmişlerdir. Hadiseye kongrede hazır bulunan bir emniyet memuru da şahittir. Gazetelere zayi ilanları verilere varıncaya kadar kongreye girilmiş ve yolsuz, kanunsuz bir kongre yapılmıştır. Evvela memurların gazetecilik mesleki ve alakalarını ve bu alakalarının devam ettirilmesi sebeplerini anlayamıyoruz? Matbuat ve onun cemiyeti siyasi müesseselerdir. Memurların gerek gazetelere ve gerek cemiyetlerine intisapları kanunen memnudur. Buna rağmen gazetelere her telden yazı yazmaları, matbuat cemiyetlerine kaydolmaları, matbuat kongresi var diye kazalardaki ve şehirdeki memuriyetlerinden saatlerce ayrılarak siyasi bir teşekkülün kongresine iştirak etmeleri, edebilmeleri hayretle karşılamak icap etmez mi?

İl makamı kanunlara karşı yapılan bu aleni yolsuzlukla alakadar olmalı ve tahkikat yaptırılmalıdır. Burada kanuna itaatsizliğe bir emniyet memuru ve vatandaşın şahit olduğunu tekrar ederiz.

Tahrirat kâtiplerinin, tekel idaresi memurlarını, şu daire, bu devlet müessesesi memurlarının matbuat kongresinde ne işleri vardır? Memurun kanunun 9 uncu maddesinin memnuniyeti karşında ya memuriyetlerinden istifa ederek gazeteciliğe intisap etsinler veya millete hizmet etmekle mükellef oldukları vazifelerini tanısin, vazifeleri başından ayrılmasınlar. Tekel başmüdürünün de hadiseye dikkat nazarlarını çekeriz.

Gazeteciliği devletçe teslim edilmiş haklarından istifade etmek, ancak bilfiil gazeteci olanlara mahsus bir haktır.

Vapurlarda trenlerde yüzde 80 tenzilatlı tarifelerden ve şehir içi otobüs seferlerinden de tenzillattan istifade etmek isteyen muhtelif meslekteki vatandaşlar nerede bir matbuat cemiyeti bulurlarsa derhal kayıt yaptırmak teşebbüsünde bulunuyorlar. Bu zihniyetle yarın matbuat cemiyetinin uncu, pastırmacı ve elektrikçilerle dolmaya-

çağı ne malum? Ve bu türlü zihniyet, devletin bütçesine karşı işlenilmeğe hazır bir sui istimalin misali değil midir? Bu şekil altında kayıt yapanlar da aynı düşüncelerin mesul unsurları olmak gerekir. Memlekette kanun ve nizam hakimdir. Matbuat kongresi meslekte müstakil, bilfiil çalışanların iştirakiyle yapılabilir. Çantasını koluna takan matbuat kongresine giriyor. Geçen yıllarda aynı yolsuzluklar olmuş ve gazeteciler arasında hoşnutsuzluk ve geçimsizlik doğuran hadise il makamlarına resme bildirilmişti. Bizim haklarımızı mesleğimize yabancı unsurlar temsil edemezler. Hadise il makamlarınca tetkik edilmeli ve matbuat kongresine müdahale den memurlara tebligat yapılmalıdır. Kongreye müdahale eden devlet memurlarının adları gazetemizce feshi talep olunan yolsuz, kanunsuz kongre zaptında yazılı olacağı gibi bizde de mevcuttur. Neşriyatımızla ilgilenen dairelere bu isimleri bizden isteyebilirler.”

Bu duyuru üzerine başlatılan soruşturmada Trabzon Gazetesi yayın müdürü savcılığa çağrılarak ifadesine başvurulmuştur.⁶¹ Gazetenin iddia ettiği cemiyet kongresine memurların müdahale bulunduğu haberiyle ilgili olarak iki tekzip yazısı yayınlamak zorunda kaldığı görülmektedir. Bu yazılardan ilki Akçaabat Tahrirat Kâtibi imzasıyla gönderilen yazıdır. Bu yazıda Trabzon gazetesinin matbuat kanunu yanlış yorumladığı ithamları bulunmaktadır.⁶² Tekzibin arkasından gazete, iddiasını devam ettirecektir. İkinci yazı ise Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığına seçilen Bekir Sükuti Kulaksızoğlu'nun 20 Şubat 1947 tarihli tekzip yazısıdır. Bu yazısında Kulaksızoğlu Trabzon Gazetesinin savcılık şikâyetini ve yayınlarını haksız bularak: şunları ifade etmektedir:

“Trabzon Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğüne

...

2- Memurlar Kongreye müdahale ediyorlar tarzındaki başlık bu kongreye iştirak eden ve öteden beri bir cemiyet vazifesi olarak Trabzon basınında ilmi, bedii yazılar yazan memurları ve memurun kanunu hükümlerine göre gazetelerde yazı

⁶¹ Trabzon Gazetesi, 4, 6 Şubat 1947.

⁶² Trabzon Gazetesi, 13 Şubat 1947.

yazamayacakları düşüncesinin halk efkarı ve idareciler nezdinde akisler yapmasını hedef tutuyorsa gazeteniz bu kanun maddesinden ve realitelerden yanlış hüküm çıkarıyor demektir.

Memurun kanununun 9 maddesinde (memurların siyasi cemiyet ve kulüplere intisap ve devamları her nevi intihabata müdahaleleri ve siyasi neşriyat ve beyanatta bulunmaları memnu ve bil muhakeme sübutu halinde tarlarını muciptir) kaydı vardır.

A- Gazeteniz tarafından yanlış tefsir ve mütalaa edilen bu madde hükmündeki (siyasi cemiyet) kaydı maksadı doğrudan doğruya politik olan cemiyetlere şamildir. Hâlbuki nizamnamemizde cemiyetin gayesi: ikinci maddede açıkça yazılı olduğu üzere içtimaidir.

B- (her nevi intihabata müdahale) kaydı, izaha lüzum hissettirmeyecek kadar vuzuh ifade ve seçimlere müdahale etmenin ne demek olduğunu yeter derecede açıklar. Binaenaleyh siyasi bir cemiyet olmaktan uzak bulunan bir teşekkülün umumi heyet toplantısında hazır bulunmak, intihabata müdahale etmek tabiriyle tavsif olunmaz.

C- (siyasi neşriyat ve beyanat) a gelince: memurun kanununun bu hükmü, kati bir lisanla memurların siyasi yazı yazamayacaklarını ve siyasi beyanatta bulunamayacaklarını ifade etmektedir. Bunu n zamirinde ise memurların ilmi, edebi, ahlaki, içtimai, bedii yazılar yazabilecekleri manası pek açık aşikar olarak görülmektedir.

D- Bu maddenin üç bent halinde açıkladığımız hükümlerine aykırı bir hal ve hareket sezilmediği içindir ki il makamlarınca bu memurların memur oldukları bilindiği halde senelerden beri yazı yazmalarına müsaade edilmiş ve yine bu makamlarca haklarında gerekli soruşturmalar yapılarak (yazar) diye kaydedilmişlerdir.

E- Yazar memurların, başbakanlığa bağlı basın ve yayın genel müdürlüğünce (yazar) olarak tescil edilmeleri de kanuna aykırı bir hal bulunmadığına bir delildir.

2-Gazeteciler cemiyetinin umumi heyet toplantısında hazır bulunan ve gazeteniz tarafından (kongreye müdahale ediyorlar) diye teşhir edilen

memurlar mülga basın birliğine mukayyet ve müseccel olduklarından ve yeni cemiyet nizamnamesi ise bunları asıl aza meyanına idhal etmiş bulunduğundan kongreye iştirak etmişlerdir ki bu ne bir müdahale sayılır ne de mesuliyeti mucip bir hal diye tavsif edilebilir.

En küçük bir menfaat hissi bile duymadan, sırf bir insanlık ve cemiyet vazifesi görmek üzere heveskar olarak Trabzon basınına hizmet eden bu arkadaşlar hakkında inandırıcı sözler söylemek iktiza ediyordu ise aynı yetkiyi haiz olarak bu kongede hazır bulunan gazetenizin sahip ve yazı işleri müdürü tarafından usulü dairesinde neden itiraz serdedilmemiş, usulsüz şekiller hakkında bir müzakere konusu açılmasına tevessül olunmamıştır da tersine olarak neşriyat yoluna başvurulmuştur? Bu meslek adına teessür duyulan bir hareket değil midir?

Gazetenizde yayınlanan asılsız ve hakikatleri değiştirir mahiyetteki bahse mevzu yazının cevabı olan bu açıklamanın yukarıda işaret olunduğu üzere aynı sütunda neşrini rica eder sevgilerimi sunarım.

Trabzon Bölgesi Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

Bakir Sükuti Kulaksızoğlu”

Bu iki tekzip yazının yayınlanmasından sonraki süreçte; hem savcılık takibatı sona ermiş hem de gazete iddialarını sürdürmeyi bırakmıştır. Mesleki gibi görülen bu tartışmanın arkasında tamamen siyasal nedenler yatmaktadır. 1945 sonrasında genç memurlar arasında yeni kurulan DP'ye yönelim başlamıştır. Bu beraberinde birçok memurun basında müstear imza ile yazı yayınlaması sürecini başlatmıştı. İktidar ise bu tür davranışları cezalandırma yoluna gitmek istiyordu. Basındaki memur-gazeteci tartışmasının arkasında bu tespit bulunmaktadır.⁶³

Ocak 1947 yılından itibaren Trabzon Gazetesinin ağırlıklı olarak üzerinde durduğu konulardan biri de

⁶³ Akçaabat Gazetesi'nde ve Yeni Yol Gazetesi'nde yazı yazan memurlar arasında Mahmut Goloğlu'da bulunmaktadır. Goloğlu hukukçu kimliği ile kaleme aldığı "Memur-Siyaset" başlıklı yazılarında memurların siyasal konularda yazı yazamayacaklarını vurgulamaktadır. Kendisi de memur olduğu dönemde gazetelere yazı yazarken kültürel, ahlaki ve ekonomik konular üzerinde yazmıştır. 1948 yılında memuriyetten istifasından sonra ise kendi adıyla siyasal konular üzerinde çok sayıda Yeni Yol Gazetesinde yazı yazmıştır. Çiçek, 2015: 497-530.

CHP kongresine bağlı olarak, CHP'nin kendisini yenilemesi düşüncesidir. 13 Ocak 1947 tarihli nüshasında gazete, Cemal Rıza Çınar imzasıyla yayınladığı yazı son derece ilginçtir. CHP'nin liberalleşmesi gerektiği düşüncesini taşın yazının başlığı "Valileri Halk Seçmelidir";⁶⁴

"Amerika'da olduğu gibi bizde de valilerin intihapla yapılmasına ve böyle bir yeniliğe ihtiyaç vardır kanaatindeyiz. Belediye reisleri gibi valiler de halk tarafından seçilmelidir. Halk memlekette, Cumhuriyete bağlı temsili vasıfları haiz her vatanındaşı müddeti içerisinde vali seçecektir.

Demokrasiye daha geniş ölçüde daha imanlı girişin fevkalade bir hatvesi olmakla beraber idari teşkilatta en esaslı bir yeniliğe doğru mükemmel bir hamle atılmış olur. İdari mesuliyetlerde salahiyetlerin en son noktalarına kadar çok faal ve hassas bulunmalarının yolu bundan başka ne olabilir.

Türk inkılabının liderlerinin memleket kalkınmasının bahsindeki irşatları ortadadır. Bu irşat ve işaretlerin yarattığı idari fedailik yurdun ancak mahdut mantıklarında olabilmıştır. Halbuki inkılapçılığın siyasi ve idari temsilcilik vasıfları evvela fedailiktir.

Devlet bütçesine yaslanarak tekaüt müddetini bekleyen heyecansız alakalarını evraka boğmuş ne idari salahiyet sahipleri gelip geçmiştir. Memleket kalkınmasının muhtaç olduğu suratı bunların fedailiğinden bekliyorduk."

Genç kuşak CHP'liler kimliğinden hareketle yazıldığı düşünülen bu yazının, bir benzeri yine aynı kişi tarafından "Parti ve Menfaat" başlığı altında yer alır. Yazıda şu düşüncelere yer verilmektedir:⁶⁵

"Mühim hareketin arkasından milletçe doğan Cumhuriyet inkılabı Osmanlı imparatorluğunu çökertti. Muasır terbiye, muasır hayat ve medeniyete açılan yeni yol ileridekilere benzemek ve ulaşmak içindir. Sanayi ve fenne onlar kadar, onlardan daha fazla kavuşmak içindir. 25 yıl tek parti halinde yapılan bu yolculuğa yine Halk Par-

⁶⁴ Trabzon Gazetesi, 13 Ocak 1947.

⁶⁵ Trabzon Gazetesi, 18 Ocak 1947.

tisi ile bir muhalefet partisinin de refakati sağlandı. Milletçe yapılan inkılap yeniliklerine yeni hayata layık olduğu yükselmeyi sağlamak uğrunda iki rakip parti hararetle çalışmaktadırlar.

Memleket için faydalı olacak bu çalışmalara menfaat hırsı girdiği gün alt tarafından hayır beklenmemelidir.

Partileri mevki için, şeref için sıhriyet duygu ve tesiriyle dayandıkları asil kuvvetten uzak bulunduran birer aile ocağı haline getirmek menfaatperestliktir.

İdealist olabilirsiniz. Muhit kuran ve genişleten cazibelerinizde olabilir. Güzel dinletir ve istifade de ettirirsiniz. Veyahut ta sempatiniz olur, gönül alıcı, hoş komşuluktan, ata misalleri bol, propagandacı, faal bir unsur olabilirsiniz. Fakat fiiliyata geçişte salahiyyet alındık ta sıhriyet ve istismarcılık zihniyeti, dün etrafa iltifatlar bugün ters yüzlülük. Bunlar, bu kötü haletler ve karakterler particilik hayatından uzak kaldıkça bizden ileridekilere daha süratle ve tezinden ulaşmak kabil olabilir.”

Görüldüğü üzere 1947 CHP Olağan Kongresi öncesinde CHP’de değişim, yerel birimlerden itibaren vurgulanan düşünceler arasında yer almaktadır. Gazetenin başyazarlarından biri olan Tefvik Vural Cıravoğlu’da “Halk Partisi İslah Edilmelidir?”⁶⁶ Başlığı altında kaleme aldığı yazı dizisinde:

“Son günlerde İstanbul Milletvekilli Sayın Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Halk Partisinin ıslahı için parti divana bir takrir sunduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Her partili gibi bizde bu tahrir üzerine ilgimizi toplamayı bir vazife sayıyoruz. Sayın Tanrıöver divana sunduğu bu takrirdede esaslı olarak partide bir ıslahat yapılmasını, ahlak ve terbiye işlerinin daha ciddi ve esaslı bir şekilde ele alınmasını temenni ettiği gibi gerekirse parti içinde tasfiye yapılmasını bile istemektedir. Biraz geç de olsa bugünün demokratik hareketleri karşısında bir takım çalışma tarzını değiştirmek mecburiyyetinde kalan bir partinin geleceğe ümit sağlanması bakımından bu takrir samimi inançlı particileri yerinde ve esaslı şekilde düşünmeye sevk etmiştir kanaatindeyiz. Zira yirmi beş yıllık

⁶⁶ Trabzon Gazetesi, 28 Ocak 1947, 1 Şubat 1947.

geçmiş olan ve tek partili bir çağda kökleşen hak partisinin bugünün Demokratik cereyanlarına uyacak şekilde düzenlenmesi onun için hayati bir zarurettir.

Atatürk devrinde bir sürü ıslahat ve inkılâplar yapan Cumhuriyet Halk Partisi bu memlekette yapıcılığı ve barışçılığı ile milli tarihimize layık olduğu yeri almıştır. Bu itibarla memlekete geçmişte sayısız hizmetleri olan bir partinin bugün Demokratik hareketlerine ayak uydurup yaşaması elbette lazım ve şarttır. Lakin tek partili zamanın icaplarına göre yürüyen Halk Partisinin artık eskiden alıştığı bir takım itiyatlardan, hatta zihniyetlerden tamamen ayrılması icap dere. Bir kere kurucusu rahmetli Atatürk'ün son günlerinde bile her çeşit fikir ve kanaat sahiplerini çatısı altına toplayan bu partinin içine gün oldu ki bir külâh kapmak için zaviyesi kapanan, eli teberli, ayağı mesli fodlacı derviş başındaki sarık melon şapkaya çevirdikten sonra; sırtındaki latayı kıvrıp frak yaptırarak girdi. Yine gün oldu ki en koyu nihilistler laiklik prensibinin arkasına gizlenip kendi kanaatlerini ve davalarını yürütmeye çalıştılar.

Halk Partisi diğer tarafta takip ettiği planlı iktisat ve devletçilik siyaseti sayesinde Marksist solları tatmine uğraşmıştır. Bir zamanlar yabancı sermayeden ürken ve her vesileyle milli sanayi ve endüstri cihazımızı memlekette kökleşmeye çalışan Halk Partisi; vaktiyle esaret ve tahakkümünden korktuğu bu yabancı sermayeye bugün memleketin kapılarını mali bünyeye uygun şartlar altında açmıştır.. İşte günün şartlarına göre bu milli siyaseti kah sağa, kah sola alan Halk Partisi bu gün içine doldurduğu her çeşit kanaat ve telakki sahiplerinin arz ettiği muhtelif renkler tasfiye edilecek bir hale gelmiştir. Binaenaleyh zamanın icaplarına göre kendisine esaslı bir düzen vermesini temenni ettiğimiz Cumhuriyet Halk Partisi acaba kendisini esaslı bir şekilde ıslah ve tasfiye yoluna girecek midir? Her şeyden önce bu işlerde kemiyetten ziyade keyfiyete değer vermenin şaşmaz bir düstur olacağı muhakkaktır. Çünkü siyasi bir partiyi ayakta tutan kuvvet müşterek siyasi kanaat ve iman sahiplerinin birlik ve

beraberliğidir. Bu gün Halk Partisi içinde beklenen iş tarihi bir zaruret in ifadesidir.”

Yine Cemal Rıza, “Cumhuriyet Halk Partisinden Beklenen Yenilikler” başlıklı beş farklı yazıda bu vurgusu devam ettirmiştir.⁶⁷ Partinin il yönetimiyle ilgili ortaya çıkan sorunlarla bağlantılı olarak yazdığı “CHP Genel Sekreterliğine” başlıklı yazıda da Trabzon’da partiden istifalarla ilgili olarak şu ifadeleri yazmaktadır:

“Trabzon Halk Partisinden çekilenler arasında eleman vaziyetinde birkaç arkadaşın da istifalarına başlıca sebep ve amil, bugünkü il idare heyetidir. Heyette ekseriyet almış, ikilik yaşatanların idari hatalarından dolayı da işbirliği yapılmayarak idare heyeti azalışından çekilenler ve partiye devamsızlıkları görülenler vardır.

Burada teşkilatın köklü ve imanlı unsurlarını partiden uzaklaştırmaya sebebiyet veren bir zümrecilik ruhu yaşatılmaktadır. Uzak kademelere kadar tesir salan bu idari hataların nihayet bir gün düzeleceğini takdir ve isticai gösterenler ebedi ayrılık imzaları kullanıyorlar.

Trabzon teşkilatı muayyen bir zümrenin malı mesabesinde telakki ediliyor. Ve sonra parti saflarının tamamen bozulmasını intaca amil olacak incitmelerden, idaresizliklerden hiçbir ıstırap ve mesuliyet korkusu hissedilmemektedir.

...

Bugün de yarın da Trabzon Halk Partisini, bütün mensuplarını incitmeden, dağıtmadan, bağrına basacak, teşkilatı kuvvetle kucaklayacak, zümrecilik zihniyetinden uzak kuvvetli bir idare heyeti istiyoruz. Bugünkü idare heyetinin genel sekreterliği de işfale ve parti efradı hakkında partiye bağlılık noktasından inkâr ve iftiraya cüret eden hareketleri tespit edilmiştir. Bir suç işlenmiştir. Parti hizmetlerinde böyle bir idare heyetin daha ne beklenir?”

1947 yılı bütçe görüşmelerinde iktidarla muhalefet arasında yaşanan gerilimle ilgili olarak yerel basında küçük bir iki haber dışında bilgi bulunmamaktadır. Aynı şekilde 12 Temmuz Beyannamesinin ya-

⁶⁷ Trabzon Gazetesi, 11,13 ve sonraki sayılar Şubat, 1947.

yınladığı tarihte ve öncesinde ise Bayar-İnönü görüşmelerine dair haber basında yer almasına karşın, içerikle ilgili kısa bilgilere yer verilmiştir.⁶⁸ 14 Temmuz 1947'de Halk Gazetesinin ilk sayfasında 12 Temmuz'la ilgili olarak "İsmet İnönü'nün Beyanatları" üst başlığının altında "Devlet merkezinde geniş akisler bırakmış ve demokrasi hayatımızın yeni merhalesi sayılmıştır" bilgisine yer verilmektedir.⁶⁹

12 Temmuz Beyannamesinin arkasından başlayan süreçte, yerel basında polemik konusu olabilecek tartışmalara girilmediği görülür. CHP kongresi ve öncesinde yaşananların aksine DP kongresi ile ilgili haber ve yorumların son derece sınırlı sayıda kalmıştır. Basında tekrar siyasal polemikler 1948'de gündeme gelen seçim kanunuyla birlikte başlamıştır. Bu süreç 15 Mayıs 1950'ye kadar devam etmiştir. Siyasal polemiklerin başlamasında etkin olan seçim kanunun çıkarılması öncesinde DP halk mitingleri düzenlemeye başlamıştır.

Haziran 1948 tarihinde⁷⁰ Trabzon'da yapılan bir mitingle ilgili olarak;

"Demokrat Partinin Pazar günü Kavak Meydan da yaptıkları mitingde devlet adamlarına gerek alenen ve gerek ima yolu ile sarf ettikleri tarizkar sözler tespit ve tevaik edilmiş ve gereken muameleye başlanmıştır"

ifadesi kullanılmaktadır. 10 Temmuz 1948 tarihli gazetede ise "Demokrasi Küfretmek Değildir? Başlığı altında Maçka'da düzenlenen CHP mitingindeki konuşmacıların söylemlerine geniş bir yer verilmektedir.⁷¹ 1949'da başlarının temel tartışması ise DP Kütahya milletvekili Ahmet Tahtakılıç'ın TBMM'de CHP milletvekilleri tarafından yumruklanması hadisesidir. Bununla ilgili olarak yerel basında tartışmalar yapılmıştır. Trabzon Gazetesinde Osmanpaşaoğlu imzasıyla yazılan yazıda CHP milletvekillerini haklı

⁶⁸ *Halk Gazetesi*, 1 Temmuz 1947, "Milli Birlik" İnönü-Bayar görüşmelerine "Halk" imzalı başmakalede sükûnet tavsiye edilmektedir. 2 Temmuz 1947 tarih gazete ise geniş olarak "İnönü-Bayar" görüşmesiyle ilgili olarak Başbakan Recep Peker'in açıklamalarına yer verilmiştir. Trabzon Gazetesi ve Yeni Yol Gazetesi bu konulara hiç değinmemiştir. 11 Temmuz tarihli Halk Gazetesinde "Başbakanın Demeci" başlığı altında Recep Peker'in "Demokrat Parti mensupları hükümetimizi kötümek için Türkiye Cumhuriyeti kanunlarıyla Hitler kanunları arasında kıyaslar yapmaktan çekinmiyorlar" şeklinde uzun bir demeci yayınlanmıştır.

⁶⁹ *Halk Gazetesi*, 14 Temmuz 1947.

⁷⁰ *Trabzon Gazetesi*, 23 Haziran 1948.

⁷¹ *Trabzon Gazetesi*, 10 Temmuz 1948.

çıkarma çabaları dikkati çekmektedir. “Tahtakılıç” başlıklı yazıda şu yorum yapılmaktadır:

“Halk Partisinden bir milletvekilinin tokat atması ne demektir? Demokrasiyi geliştirmek davası yumrukla mı başarılı? Hürriyetin ışığını söndüren bu cereyan nasıl alabildiğine gider? Murakabe mefhumuna, ruhuna sıkılan bu yumruklar kırılmalıdır neden bu zorbalık?

Millet Meclisinden, başkentten illere, kasabalara, köylere kadar estirilmek istenilen bu havanın, propagandanın maksat ve hedefi açıktır. Vatandaşların dilini yukarda sıraladıkları itham suallerine alıştırmak ve böylece halk yığınları arasında Halk Partisini kötölemek seçim kabiliyetini, çoğunluğun sempatisini darp eylemektir. Muhalefet organları yumruktan evvelki hadiseleri bu sebepler altında nakletmekten kaçınmaktadırlar. Çünkü umumi efkârın hükmünü münhasıran ileri sürdükleri sulandırmak maksadı üzerinden almak teşebbüsüne bundan başka çıkar bir yol bulunamamaktadırlar.

Muhalefetin bu yeni sakızını hemen çürüten realite ortadadır. Tahtakılıç memleketin her köşesinde ayıplanan bir lisan kullanmıştır. Bir milletvekilini sahtekar olmakla tavsif etmiştir.

Memlekette hürriyeti mumla aradıklarını iddia edenlerden biri bir insan haysiyetini topuklarının altına almak istemiştir.

Tahtakılıç bugüne kadar ki meclis hayatında kendisine muhalif bir milletvekilliden böyle ağır bir hitaba maruz kalmış, hakaret görülmüş müdür?

Her ne şekli olursa olsun hadiseyi icat eden Tahtakılıçtır. Muhalefetin ve ortaklarının etrafa yaydıkları teessür havası Tahtakılıç'ın haysiyetleri baltalayan sözlerine yumrukla mukabele edilmesinden midir?

Tahtakılıç'a (sahtekâr sizsiniz) denilseydi veya hut Tahtakılıç kendisinin işlediği suç gibi doğrudan böyle bir hitaba maruz kalsaydı ne yapacaktı? Yumruğu insanlara yakıştırmayan bir mantık, insan haysiyetini çöplüklere sokmak isteyen galiz, tarizkar hitapları yutulur bir lokma olarak inkılap partisine tavsiiye edemez.”

Ahmet Kılıç olayından sonra alevlenen tartışmalar zaman zaman Trabzon'un sorunları üzerinde yoğunlaşsa bile politikacıların kullandığı dilin seviyesizliği noktasında toplanmaktadır. Politik suçlamalar ve iftiralarla ilgili tartışmalar 1950 seçimlerine yaklaşıncık artarak devam etmiştir.⁷²

“Milletin Efendisi” ve Memleketi Kimler İdare Ediyor?” adıyla Mahmut Goloğlu tarafından Yeni Yol Gazetesinde yayınlanan yazılara cevap veren Cemal Rıza Çınar tipik politik tartışma usullerinden birini kaleme almıştır.⁷³

Bu tür tartışmalar; Trabzon'un sorunlarından başlamak üzere ülke sorunlarına kadar uzanan karşılıklı suçlamalara yönelerek seçimlere kadar devam etmiştir.

⁷² Trabzon Gazetesi, 13 Ocak 1949.

⁷³ Trabzon Gazetesi, 1 Nisan 1949 tarihli başmakalenin devamında şu ifadeler kullanılmaktadır: “(Milletin Efendisi) başlıklı yazınız, doğrudan doğruya Demokrat Parti hesabına yapılmış bir propagandanın başka bir şey değildir. İşin en acıklı tarafı, iktidar partisini fiskelemek gayesiyle köylüyü bir propaganda aleti olarak kullanmaktır. Bizdeki muhalefet iktidar sandalyesine tırmanmak yolunu maalesef bu cepheden tutmak istemektedir. 10 dip lahana veya mandalınanın ne kadar para getirdiğini bilmeyen yoktur. Üç kuruş biriktirip bir çift çarık ve bir metre astar alamayan bir köylüden bahsediliyor. Doğrudur böyle tek tük zavallıya en zengin memleketlerde de tesadüf edilir ve hayır cemiyetleri, komşuları onları kollarından tutarlar. Fakat bunları (işte memleketin umumi bünyesi) şeklinde tasvir etmek biraz değil, çok tuhaf olur. 1 i 100'e benzetmek mütalaasının altında hemen yakayı ele veren siyaset barizdir. Yani halk arasında demokratlar tarafına bir temayül hadisesi yaratmaktan başka nedir? (Köylüye itibar edilmez köylünün derdini dinleyen yoktur) görüşüne karşı biz de köylünün umumiyet itibarıyla şehirliden daha müreffeh olduğunu söyleyeceğiz.. Vakıfın madde ve delilleriyle ispat etmek gerekir. Topyekûn olarak hangi köylü aç ve çıplaktır? İşte bunun cevabı çetin verilir ve örtülü maksatlarla yağlanan propaganda silahı bu noktada alaşağı eder. (Köylü açtır, çıplaktır, okulsuz, bakımsızdır) sözleri çok düşündürücü ve caziptir. Çünkü bu ifadeler vicdanlı vatandaşlar için, teması tahammülsüz bir ıstırap levhası teşkil eder. İktidar partisine karşı demokratların tutmak istedikleri yıkıcı yol da budur. Goloğlu, temas ettiği noktaları vuzuhlandırılmadan geçmiştir. Buna lüzum göstermesinin sebebi, vatandaşlara yanlış bir kanaat aşılmasıdır. Eğer hakikatler olduğu gibi açıklansaydım yazı, demokrat parti hesabına tesirsiz bir propaganda mahiyetinde kalmaktan ileri gidemezdi. Mesela 100 okul var da 200 okul neden yok gibi. (Köylü efendimizdir deriz, ayağının çamuruna bakar itibar etmeyiz, aylarca hükümet kapılarında bekletiriz, işlerini görmeyiz.) Bunlar devre gelip ve geçecek muhalif partilerin daima kullandıkları cümlelerdir. Nahiye kaza ve il makamlarının kapıları her vatandaşın açık bulunduruluyor hiçbir vatandaş izrar edilmemektedir ve hepsi de müsavî muamele görmektedirler. Hükümet kapılarında bekletilen, işleri görülmeyen tazyik gören köylükyoktur. Ve bunlar iktidar partisini halk nazarında zaif düşürme oyunlarıdır. Esas meseleye gelelim ve mesela Trabzon köylüsünü ele alarak hakikatler üzerinde görüşelim. Şehirde bir mesken buhranı vardır. Birçok köylü vatandaş çocuğunu ortaokulda okutmak için şehirde ev kiralamıştır. Aylık ev kirası 70 lira veren müstahsilirimizi adı ve sanı ile ve iftiharla gösterebiliriz. Bilumum mahsulü ile köylümüz para sahibidir. Allah daha zengin etsin. 30 bin liraya arazi satın alan ve işleten köylü tanırız ki çarığı ayağında çıkarmamıştır. Bunlar sosyal bir alışkanlığın icabıdır. Karşımızda sayın Mahmut Goloğlu olunca fazla izaha lüzum görmüyoruz. İlkokul seferberliği başlamıştır. Devletin eli yettiği kadar köylerde ilkokullar tesis edilmektedir. Son yıl içerisinde Trabzon köylerinde mevcuduna 45 ilkokul ilave edilmiştir. Ve bu faaliyet yıldan yıla hızını arttırmaktadır. Kazalarda bunu yıl tedrisatına giren ortaokullar açılmıştır. 580 köyün hemen hepsinde ilkokul olmalıdır iddiası üzerinde ısrar edilecekse böyle bir mütalaayı doğru bulamamak zarureti vardır. 580 köyün şoseslerle bir birine bağlanması keyfiyeti, 5 yıllık devlet bütçesiyle başarılı işlerden değildir. Şimdilik mahalli bütçelerle yapılması mümkün ve tamamlanması zamanla kabil olan yol faaliyeti, köylülerimizi nahiyelere ve kasabalara motorlu vasıtalarla taşımayı teminden ibarettir. Eğer Vakıfkebir'den Of'a kadar bir tettekiz gezisi yapılırsa bu hakikatlere şahit olmak mümkündür.”

Trabzon merkezde yayınlanan Halk, Yeni Yol ve Trabzon Gazeteleri dışında bu dönemde yayınlanan iki ilçe gazetesine baktığımızda siyasi tartışmaların, Akçaabat'ta yayınlanan yerel gazetede hiç yer almadığını, Çaykara'da yayınlanan gazetede ise; hizmet istekleri üzerinden siyasal söylemlerde bulunduğu görülmektedir.

Numan Sabit Osmañebiođlu'nun yayınladığı Çaykara Gazetesi, Ahmet Tahtakılıç olayı üzerinden yaptığı yorumda "Kanunları Yapanlar Kanunsuzluk Yapsa" başlığı altında;

"Büyük Millet Meclisimiz: bir bütün ve bir manevi şahsiyet olarak, milletin hakiki mümessillerinin toplandığı ve toplanacağı bir yer, milli hâkimiyet ve iradenin tecelligahı olarak, sahibi olan Türk milleti nazarında daima muhterem ve abidir. Her nasılsa řu ve bu suretle milletvekili olabilen ve bunu bir gedikli ve garantili iş sayanlar, bu büyük meclisin çatısı altında ve millet huzurunda işledikleri hatalardan utansınlar." Yorumunda bulunmaktadır.

Osmañebiođlu, çıkarmış olduğu gazetenin çeşitli sayılarında daha çok Çaykara ilçesinin yol,⁷⁴ sağlık,⁷⁵ okul,⁷⁶ din eğitimi,⁷⁷ yoksulluk sorunları⁷⁸ gibi temel problemler üzerinden iktidar eleştirisinde bulunurken, bu sorunların çözümü talep etmektedir. Bu sorunlardan bir kısmını ise 1949 yılında başbakanlığa gelen "Şemseddin Günaltay'a" başlığı altında üç yazı dizisi ile duyurmaya çalışmıştır.⁷⁹

1949 yılı başından itibaren on beş günde bir yayınlanmak üzere çıkmaya başlayan Akçaabat ilçesinin yayın organı "Yeni Pulathane Gazetesi", Aralık 1949'za kadar 23 sayı yayınlanmıştır. Gazeteyi çıkartan Mahmut Üstün, Akçaabat Halkevinde yetişmiş, Halkevi tarafından çıkartılan "Akçaabat Gazetesi"ne yerel tarihle ilgili yazılar yazmıştır. Gazetenin kapanmasından sonra kendi imkânlarıyla Yeni Pulathane gazetesini çıkarmıştır. Gazetede yer alan birkaç yazı ilçenin sorunlarıyla ilgili olup diğerleri

⁷⁴ Çaykara Gazetesi, 30 Nisan 1949; "Of-Bayburt Yolu Yapılmazsa Çaykara'nın Bahtı Kararır.", 21 Mayıs 1949; "Kazma Kürek Seferberliği"

⁷⁵ Çaykara Gazetesi, 19 Mart 1949. "En Büyük Dava"; 18 Şubat 1950. "Vatandaşın Hayatını Korumak Tedbiri"

⁷⁶ Çaykara Gazetesi, 22 Ocak 1949, "500 Fakir Öğrenciye Yemek Veren Aşevi Nerede?"

⁷⁷ Çaykara Gazetesi, 18 Mart 1950; "Bir Düşünce Bir Dilek İmam-Hatip Kursu Üzerine"

⁷⁸ Çaykara Gazetesi, 15, 29 Ocak 1949, "Sefaletin Uçurumunda Bulunanlar", "Çifte Felaket: Kış ve Fakirlik"

⁷⁹ Çaykara Gazetesi, 28 Mayıs 1949, 4, 11 Haziran 1949.

tarikh, sağlık gibi kültürel konularla bağlantılıdır. Bölgenin sorunlarından birisi tütün ekimidir. Gümrük ve Tekel bakanının ilçeyi ziyareti nedeniyle kaleme aldığı “Tütün Ekicilerinin Dilekleri”,⁸⁰ başlıklı yazında tütün ekincilerinin sorunları ifade edilmiştir. “Sayın Adalet Bakanın Yüksek Huzuruna” başlıklı yazıda ise ilçedeki hâkim eksikliğini gidermeye yöneliktir. “Ortaokul Binası Halkın Şeref Abidesidir” başlıklı yazılarla, dizi yazı şeklinde kaleme aldığı “Köylünün Karşılaştığı Hadiselerden İlham Kanun Bilgisi” yazıları onun siyasal düşüncesini yansıtan yazılardır.

SONUÇ

1945-1950 döneminde Türkiye çok partili yapıya geçerken, siyasetten olduğu gibi basın açısından da geçmişten kaynaklanan önemli bir deneyime sahiptir. II. Meşrutiyet, Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemi kısa süreli çok partili yapı denemeleri Türkiye'nin geçmişte yaşadığı önemli kazanımlarıdır. Ulusal basının Genç Osmanlılara kadar uzanan ve devlet kademesinde görev yapan bürokrasiye dayalı bir deneyime sahibi olduğu bilinmektedir. Benzer bir deneyim de taşradaki yerel bürokrasiye dayalı basında oluşmuştur.

Trabzon yerel basını, II. Meşrutiyetten itibaren ulusal basında olduğu gibi önemli ölçüde yerel bürokraside yer alan bir gazetecilik geçmişine sahipti. Bu durum Cumhuriyetle birlikte farklı çizgide gelişmelerin oluşumunu sağladı. Bir taraftan siyasetten beslenen bir yapı, diğer yandan bağımsız gazetecilik deneyimleri, Cumhuriyet dönemi Trabzon basının önemli kazanımları oldu. 1923 sonrasında yaşanan deneyimlere, 1930 sonrası Halkevlerinden yetişen genç kuşak aydınların da katılımıyla 1945-1950 döneminde hem siyasette, hem de basın deneyimli, azımsanamayacak bir aydın kitle yerel basının yükünü üstlendi.

Bu durum ve gelişmeler bir taraftan yazılan yazıların niteliklerini artırırken, diğer yandan il merkezi dışında ilçe merkezlerine doğru kayan bir basın sektörü oluşturdu. Çok partili demokrasinin ruhuna uygun olarak, daha geniş kitle basın sektöründe yer almak isterken, aynı zamanda basın sektörü de daha

⁸⁰ Yeni Pulathane Gazetesi, 27 Eylül 1949.

küçük alanlara doğru yayılma isteği gösterdi. Trabzon'un Of, Çaykara, Akçaabat gibi ilçeleri 1930'ların sonrasında yerel basının yayıldığı alanlar içerisine dâhil oldu. Böylece küçük yerleşim yerlerinin ihtiyaç ve istekleri siyasetin önüne serilirken, siyasetçi için de düşüncelerinin basın yoluyla okuma-yazma bilen en ücra köşelere kadar yayılmasına vesile oldu.

Gelişen yerel basının gücüne dayalı olarak, ulusal basının tartışma konuları basın vasıtasıyla yerele taşınırken, yerelin sorunları ve çözülmesi gereken problemleri siyasetçinin önüne getirildi. Zaman zaman küçük kısır çekişler yaşansa da yerel basının bazı konularda ulusal basına göre daha mutedil ve sabırlı davrandığını söylemek mümkündür. Özellikle lider merkezli tartışmalarda taşrada yer alan basının, ulusal basına göre ortaya çıkan problemlere daha serinkanlı baktığını, Trabzon örneğinde şahit oluyoruz. Basının varlığının sürekliliği ise zaman içerisinde bireysel ticari faaliyetten güçlü siyasal desteye doğru kaymıştır. Amatör gazetecilik hevesiyle basın sektöründe yer alanlar, siyasal ya da ekonomik kaynak bulamadıklarında varlıklarını uzun süreli devam ettirememişler. Ancak güçlü sermaye ya da güçlü siyasal akımları arakasına alan yerel basının daha uzun süreli faaliyet gösterebildikleri anlaşılmaktadır. Trabzon basınında uzun süreli yayınlanan gazetelere baktığımızda daha çok siyasal destekle ayakta kaldıkları birçok örnekte sabittir. Ulusal basında olduğu gibi Trabzon yerel basını da varlığını önemli ölçüde siyasetten sağladığı ekonomik kaynak ve desteklerle sürdürmüştür. Bu nedenle yerel basının temel konularının başında, yerel siyasal talepler ve siyasal ilişkiler gelmektedir. 1945-1950 döneminin Trabzon yerel basınında ayakta durmayı başaran gazeteleri, dönemin iki güçlü partisi olan CHP ve DP'den kaynaklanan desteklerle beslenmektedir. Bu nedenle gazetelerin temel konuları genel ve yerel siyasetin yansımaları şeklindedir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

Ahmad, Feroz (1993), *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, İstanbul: Hil Yayınları.

Akbal, İsmail (2008), *Milli Mücadele’de Trabzon’da Muhalefet*, Trabzon: Serander Yayınları.

Albayrak, Hüseyin (2010), *Dünden Bugüne Trabzon Basını 1869-2009*, Ankara: Trabzon İli İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları.

Çapa, Mesut (1992), “Milli Mücadele’de İstikbal Gazetesi” *Atatürk Yolu*, 3 (10), s.133-168

Çiçek, Rahmi (2015), “Çok Partili Hayata Geçişte Mahmut Goloğlu’nun Yenyol Gazetesi’ndeki Yayınlanan Yazılarının Değerlendirilmesi”, *Her Yönüyle Mahmut Goloğlu Sempozyumu Bildirileri*, içinde (497-530), Ankara.

Goloğlu, Mahmut (2013), *Demokrasiye Geçiş*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Gürkan, Nilgün (1998), *Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Karpat H, Kemal(1967), *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: İstanbul Matbaası.

Küçükerman, Önder (2014), *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Bir Yayıncı Kitabı Hamdi Efendi ve Trabzon*, İstanbul: Boyut Yayınları.

Koloğlu, Orhan (2010), *Osmanlı Dönemi Basınının İçeriği*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Odabaşoğlu, Cumhur (Tarihsiz), *Trabzon1869-1933 Yaşantısı*, Trabzon.

Odabaşoğlu, Cumhur (1987), *Trabzon Doğu Karadeniz Gazete ve Mecmuaları 1869-1928*, Trabzon: Karadeniz Gazetesi ve Matbaası Yayınları.

Usta, Veysel (1994), “Trabzon’da Terakkiperver Fırkasının Kuruluşu”, *Tarih ve Toplum*, 126, s.27-31.

Uyar, Hakkı (1998), *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, İstanbul: Boyut Kitapları.

Üstün, Mahmut (1944), “Trabzon Tarihinde Akçaabat’ın Önemi” *Akçaabat Gazetesi*, 9 Haziran 1944.

Gazeteler

Akçaabat Gazetesi, (Gazetenin, 1 Haziran 1944-30 Ağustos 1948 sayıları, Selçuk Üniversitesi Kütüphanesi) 3 Ekim 1944, Mart 1946, 3 Aralık 1946, 2 Şubat 1947, 31 Mayıs 1948

Çaykara(Demokrat Çaykara) Gazetesi,(Çaykara Gazetesinin 8 Ocak 1949-15 Nisan 1950 sayıları, Selçuk Üniversitesi Kütüphanesi Süreli Yayınlar Bölümü) 15 Ocak 1949, 19 Ocak 1949, 22 Ocak 1949, 118 Mart 1949, 8 Nisan 1949, Nisan 1949, 21 Mayıs 1949, 28 Mayıs 1949, 4 Haziran 1949, 11 Haziran 1949, 18 Şubat 1950, 18 Mart 1950

Halk Gazetesi, (Halk Gazetesinin nüshaları Trabzon İl Halk Kütüphanesi ve Ankara'da Milli Kütüphanede bulunmaktadır.) 30 Ocak 1947, 1 Temmuz 1947, 14 Temmuz 1947

Trabzon Gazetesi,(Trabzon Gazetesinin nüshalarının bir kısmı Trabzon İl Halk Kütüphanesinde bulunmaktadır.) 11 Temmuz 1946; 8 Temmuz 1946, 7 Temmuz 1946, 15 Haziran 1946, 18 Ocak 1947, 28 Ocak 1947, 1 Şubat 1947,4 Şubat 1947, 6 Şubat 1947, 11 Şubat 1947, 13 Şubat 1947, 23 Haziran 1948, 10 Temmuz 1948, 13 Ocak 1949, 1 Nisan 1949,

Yeni Pulathane Gazetesi, (Gazetenin 7 Ocak 1949-5 Aralık 1949 toplam 23 sayı Milli Kütüphane Sürekli Yayınlar Bölümü) 27 Aralık 1949

Yeni Yol Gazetesi, (Yeni Yol Gazetesinin nüshaları Ankara Milli Kütüphanede bulunmaktadır.) 9 Ocak 1946, 20 Şubat 1946, 18 Mart 1946, 25 Mayıs 1946, 5 Haziran 1946, 26 Haziran 1946, 29 Haziran 1946, 13 Temmuz 1946, 20 Temmuz 1946, 24 Temmuz 1946, 17 Ağustos1946, 29 Ocak 1947, 12 Ekim 1947, 10 Kasım 1949

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞTE TRABZON BASINI (1945-1950)

Özet: Osmanlı taşrasında yerel basının oluştuğu II. Meşrutiyet döneminden itibaren Trabzon, Anadolu topraklarında yerel basının güçlü olduğu kentlerden biridir. Trabzon yerel basını; II. Meşrutiyet, Milli Mücadele ve Çok Partili Demokrasi dönemi olmak üzere üç farklı dönemde 1950 yılına kadar genel siyasal iklime uygun bir gelişim göstermiştir.

1945 sonrası Türkiye’inde çok partili demokrasinin yerleşme çabaları, ulusal basının siyasal çizgisin paralel olarak, Trabzon yerel basını da önemli bir gelişme ve değişim gösterdi. Bu makale; 1945-1950 döneminde Trabzon yerel basının gösterdiği gelişim ve değişimi ortaya koymaktadır. Bu dönemde bir taraftan oluşan demokrasi söylemiyle ortaya çıkan yazma ve düşüncelerini ifade etme ortamını kullanmak isteyen yerel aydınların gazete ve dergiler vasıtasıyla düşünlerini toplumla paylaşma istekleri, diğer yandan demokrasi içerisinde hem iktidarın hem de muhalefetin geniş toplumsal kesimlere ulaşma düşüncesiyle basını kullanma girişimleri, dikkati çeken bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır.

1945-1950 dönemi Trabzon basınına, genel özellikleri açısından ele alan bu makale basın-siyaset ilişkisi içerisinde basının rolünü ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Tek Parti dönemi basınından, Çok Partili yapıya geçişte basında meydana gelen değişimle, yeni oluşan basın organlarının genel ve yerel siyaset üzerindeki tartışma konuları üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye’de Yerel Basın, Trabzon Basını, Çok Partili Demokrasi

TRABZON PRESS IN THE TRANSITION TO MULTI-PARTY DEMOCRACY (1945-1950)

Abstract: Trabzon was one of the city of Anatolia, where the local press was powerful since the local press had been published in Ottoman province in the Second Constitutional Era. The local press in Trabzon developed in three different period, which are the Second Constitutional Era, the Turkish National Struggle of Independence and Multi-Party Democracy Era, until 1950 in accordance with the political landscape.

The local press in Trabzon showed remarkable progress and change in parallel with the political line of national press and the attempts of setting Multi-Party Democracy to rights in the country after 1945. This paper reveals the alternation and development of Trabzon press between 1945-1950. On one hand, the request of local intellectuals to evaluate the democratic atmosphere by writing, manifesting ideas and sharing the thoughts with public through newspapers and magazines, on the other hand, effort of power and opposition to use the press in order to reach

whole social segments , emerge as a striking feature of the period.

The paper, which covers the Trabzon Press between 1945-1950 in terms of general characteristic, expresses also the role of the press within press-politics relation. In this frame, the change of the press during the transition from the single-party structure to multi-party structure, the discussion topics of new press organs on local and national politics is investigated.

Key Words: Local Press in Turkey, The Press of Trabzon, Multi-Party Democracy